

©Fotografisk, mekanisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele heraf er kun tilladt med Vejby-Tibirke Selskabets skriftlige tilladelse. Undtaget herfra er korte uddrag til brug i anmeldelser.

Redaktion: Christian Friis, Lars C. Windfeld-Høeberg, Kirsten Jørgensen og Fritze Hedemann.

Omslagsillustration:

Købmand Hansens budcykel. Fra venstre ses børnene Hjørdis, Torben, Kaj Mogens, Jørgen og Randi. Billedet er taget på købmandens gårdsplads. Fotograf: J. P. Hansen.

Grafisk tilrettelægning, sats og reproduktion:

WICTOR grafisk produktion

www.wictor.dk · Tlf. 4826 1848

Oplag: 1100 eksemplarer

ISBN 978-87-88319-36-1

ISSN 0108-2906

Vejby-Tibirke Selskabet

Årbog 2010

Indhold

Forord

Af Christian Friis 7

Breve fra Morten Nielsen

Af Mogens Krustrup. 9

Engang var der fire gårde...

Af Christian Friis 29

Den fjerde Bækkebromaler

Af Lars Windfeld-Høeberg 43

Købmandsforretninger - nedlagte og nuværende

Af Kirsten Jørgensen. 57

Købmandsdatterens erindringer fra Vejby

Af Hjørdis Bernhard (født Hansen) 65

Tibirke Købmandshandel

Af Sus og Lone Klint 75

Købmandsforretningen - en blandet landhandel

Af Lars Windfeld-Høeberg 83

Vejby Kirkes 900 års historie

Af Torkil Sørensen 85

Vejby-Tibirke Selskabet

Bestyrelse og adresser 93

Vejby-Tibirke Selskabet

Æresmedlemmer. 95

Af Christian Friis

Hovedartiklen i Årbog 2010 er ubetinget professor Mogens Krustrups udvalg af breve fra digteren og ungdomsvennen Morten Nielsen, der omkom ved en vådeskudsulykke i 1944. I Mogens Krustrups korte indledning og i brevene afsløres det, at Morten Nielsen boede i Dagmar Bendix's hus på Rigmor Stampes Vej i Tisvilde Lunde, dengang han virkelig for alvor ville færdiggøre digtene og den endelige udformning til sin første og eneste digtsamling. »Krigere uden Våben«. Selvom jeg nu i mange år direkte har forsøgt at finde frem til, hvilke kunstnere, der har boet og virket i min hjemegn, så havde jeg aldrig hørt om, at netop min ungdoms yndlingslyriker, Morten Nielsen, havde boet her. Jeg tror, at mange vil blive lige så forundret som jeg.

Brevene viser også, at Morten Nielsen og Mogens Krustруп havde et tæt og godt venskab, og derfor ramte Mortens pludselige død meget hårdt. Selv i dag – nu 64 år efter – bliver Mogens Krustруп bevæget, når han taler om vennen Morten.

Lokalhistorisk har vi fortsat linjen med at beskrive, hvordan de gamle gårde og deres jordarealer langsomt men sikkert blev inddraget til sommerhusgrunde eller til turistmæssige formål. Denne gang er det gårdene tæt på Tisvildeleje, der står for tur. Men vi har også fortsat linjen med at få overblik over nogle bestemte erhvervsområder. Sidste år var det overnatningssteder i Vejby-Tibirke-området, og i år har vi taget fat på de mange købmænd/landhandler, der har været i vores egn. To forretninger har fået en særlig omtale – én i Vejby og én i Tibirke. I forbindelse med det omfattende arbejde med at finde tekst og især fotos har Selskabet fået en meget omfattende hjælp fra Helsing-Gilleleje Arkiv. Tak for det.

For et par år siden havde vi en maleriudstilling på Tisvilde Skole, hvor vi opfandt begrebet »Bækkebromalerne«. Vi havde tre malere med: Kristian Møhl, Herman Vedel og Cæsar Kunwald, men lige siden har vi ærgret os over, at vi ikke fik Erik Sievert med som den fjerde. For Erik Sievert boede og malede tæt op ad Kunwalds bolig. Sievert burde have været med på denne udstilling, men han er med i denne årbog.

Endelig bør det også nævnes, at vi har fået historikeren og fhv. menighedsrådsformand Torkil Sørensen, Vejby Strand til at skrive en historisk artikel om Vejby Kirke i anledning af 900 års-jubilæet for Vejby Kirke. Det er jo ikke hver dag, vi møder en 900-åring her på egnen.

Jeg håber, at Årbog 2010 vil give læserne nogle gode oplevelser.

Tisvilde d. 20. februar 2010
Chr. Friis, formand for Vejby-Tibirke Selskabet

Breve fra Morten Nielsen

Tibirke foråret 1943

Af Mogens Krustrup

Morten Nielsen blev født den 3. januar 1922 i Aalborg. Han blev student i 1940 og flyttede til København for at studere sammenlignende litteraturhistorie på Københavns Universitet.

Jeg blev student samme år fra Herning Gymnasium og begyndte at studere kunsthistorie i København. Morten må have lagt mærke til mig, fordi jeg, som han selv, var rødhåret. Vi blev nære venner. Morten skrev digte, adskillige blev trykt i Vild Hvede og i aviser.

Den eneste digtsamling han nåede at udsende før sin død (i 1944) var Krigere uden Våben, som kom på forlaget Athenæum i efteråret 1943.

For at gøre digtsamlingen færdig tog Morten op til sin mors moster, Dagmar Bendix i Tisvilde.

De her citerede breve er alle offentliggjorte i den samling, som kom på Gyldendals forlag i 1966 med titel Breve fra Morten Nielsen.

Brevene er til Mortens forældre, (Mortens far kaldes i brevene Vap), og til Yvonne (Levi) og Karsten (Leunbach), som var gift, og som Morten boede sammen med i Bredgade. Yvonne blev senere gift med Bjarne Nørretranders, som nævnes i det sidste brev. Endelig bringes der tre breve til mig, hvoraf det ene er afsendt fra Tisvilde. Det andet, skrevet med rødt blæk, omtaler udgivelsen af Krigere uden Våben, som jeg fik kort før den udkom, med følgende dedikation: »Kære Krustrup. Tak fordi du aldrig er blevet fornærmet. (Det kan naas endnu) din Morten. 28/10 43.«

Brevet drejer sig om et digt Aftenens Stjerne mod Nord, som først kom med i Efterladte Digte. Teksten giver et fint billede af arbejdet med digtet og den oplevelse, der satte ham i gang.

Det sidste brev til mig er sendt fra Aalborg, en måneds tid før Mortens død. I brevet som er skrevet i frie vers, antydes to tragedier: en ven havde begået selvmord og en anden (Morten Ruge) var blevet taget af Gestapo i Aarhus, og ført til koncentrationslejr i Tyskland, hvorfra han kom tilbage efter krigen.

I brevvekslingen med Morten Ruge, udgivet af Gyldendal med titel Breve til en Ven, omtales planen om at tage til Tisvilde, og arbejdet med digtsamlingen drøftes, men brevene nævner ikke ellers Tisvilde.

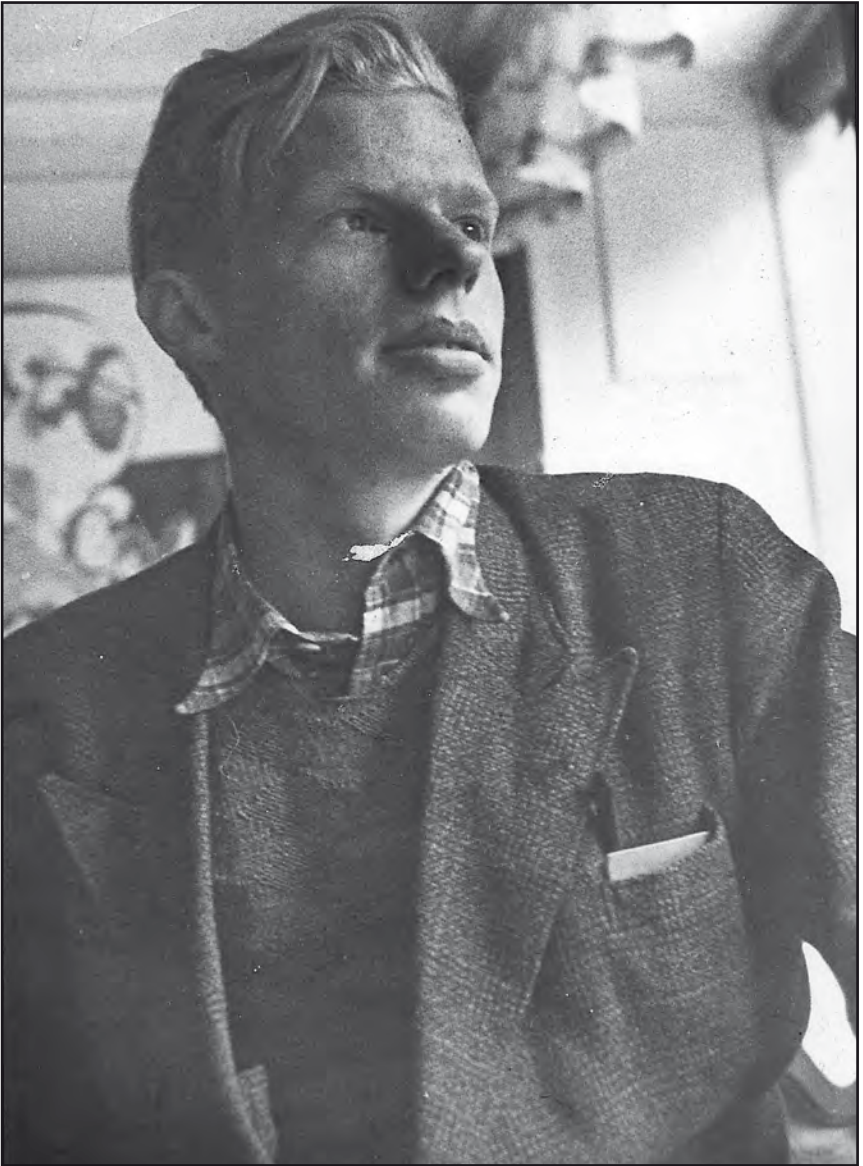
I brevene forekommer Mortens moster Ellen Bækgaard, ikke at forveksle med moster Dagmar Bendix, der som nævnt, var moster til Mortens mor (Gerda Lebrecht-Nielsen). For at undgå fejltagelser anføres i teksterne (EB), når det drejer sig om moster Ellen.

Efter krigen udkom Efterladte Digte med forord af Paul la Cour på Athenæum. Senere er bogen i udvidet form udgivet af Gyldendal med titel Morten Niensens Digte. I den seneste udgave Morten Nielsen Samlede digte, med forord og efterskrift af Thomas Bredsdorff.

Denne udgave omfatter Krigere uden Våben og 47 andre digte. Bredsdorff har desuden behandlet Mortens digte i Danske Digtere i det 20. Århundrede og i Læsning af dansk Litteratur, hvor han også skriver om tragedien i Silkegade, hvor Morten døde ved en vådeskudsulykke d. 29. august 1944. Morten skulle aflevere en Mauserpistol til den navnkundige frihedskæmper Citronen. Hvem der kom til at udløse det dræbende skud er aldrig opklaret. Citronen hævdede, at det var Morten selv. Det tror jeg ikke på. Rygtet vil vide, at der var en tredje person til stede – men herom foreligger der ikke bevidnede udsagn. Så forløbet forbliver en gåde.

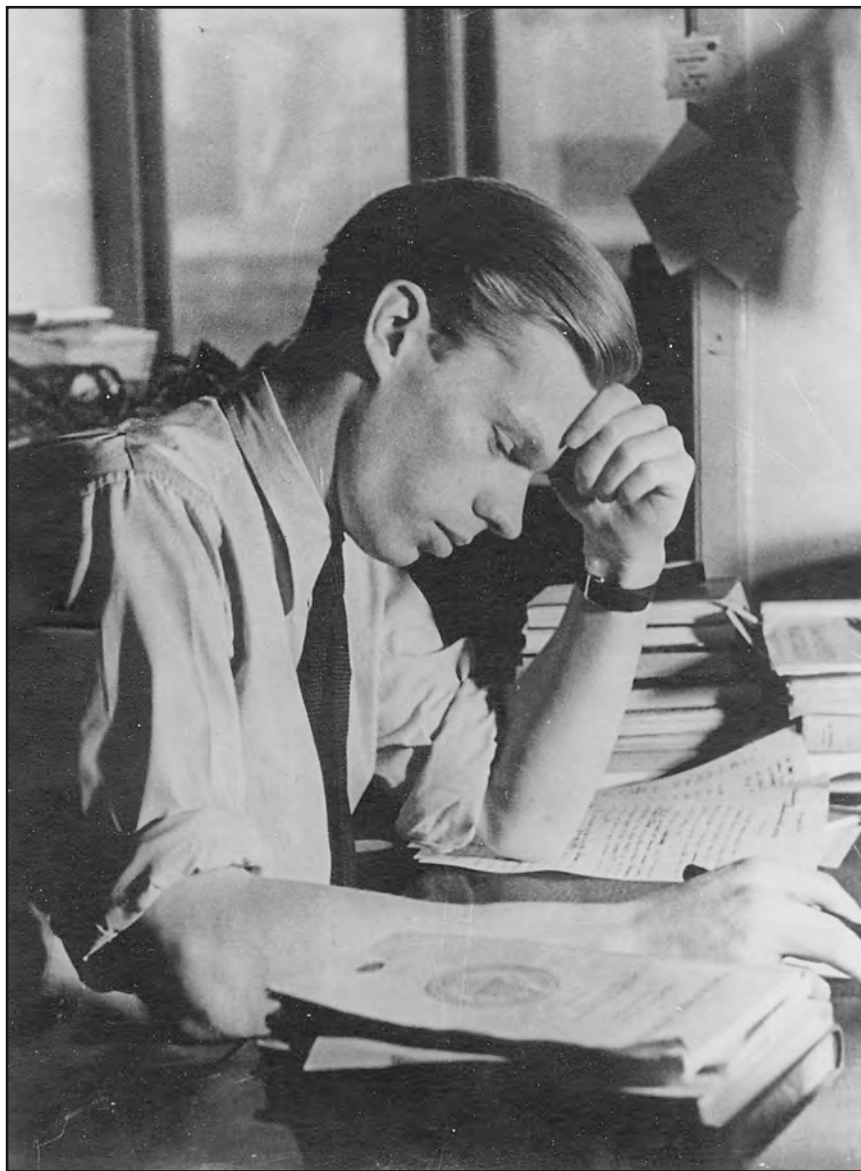
Jeg fik besked om tragedien dagen efter, den 30. august, af Mortens kæreste Tutti, som jeg mødte på Kongens Nytorv. Tutti kom fra Store Kongensgade, og jeg kunne med det samme se, at der var sket noget frygteligt, og da vi mødtes, sagde hun: Morten er død.

Mortens papirer er for størstedelen nu i Det Kongelige Biblioteks håndskriftafdeling, der for nylig har modtaget en slags dag-

Digteren Morten Nielsen nåede kun at udgive én digtsamling 'Krigere uden Vaaben', inden sin alt for tidlige død i 1944.

Foto udlånt af Mogens Krustrup – nær ven af Morten Nielsen

Lærersønnen Morten Nielsen fra Aalborg i gang med sit studium, Sammenlignende Literaturvidenskab, på Københavns Universitet.

Foto: udlånt af artiklens forfatter, Mogens Krustrup

bog ført i de første år af studietiden. Biblioteket har også fået, hvad jeg har haft af breve, udkast til digte og prosa og den mappe, som omtales i brevet til Karsten og Yvonne.

Skal man have et mere nuanceret billede af Morten end det som de få citerede breve giver, findes der over 100 breve i den omtalte brevbog (udvalgt blandt ca. 400 bevarede) og i brevene til Morten Ruge.

Mogens Krustrup

Ved Kirken 5, 3220 Tisvildeleje

Uddrag af breve fra Morten Nielsen:

Bredgade 20, K. 22-3-43

Kære Vap og Mor –

Tak for Kufferten, for Pakkerne og for Brevet. Det var dejligt alt sammen. Der bliver klarere Lys i Minutterne, naar man faar en Kuffert fuld af Ting, og smider Tøjet med det samme og trækker i noget andet, der knitrer af bar, kølig Renhed. Og Maden – Jeg har været ædelmodig i Aften, Yvonne har nydt godt af Kiksene og Osten og Jordbærrene(.....)

Og saa noget, der er en Nyhed, og som ogsaa er rart. For nogle Dage siden afleverede jeg de Digte, jeg har, til Viggo F. Møller. I tre Mapper. I den første var der de nitten, som jeg har færdige. I den anden en 13 -14 Stykker som jeg kan skrive færdige på et Par Maaneder. Den tredje var de problematiske. Og i Dag var jeg ude hos ham. Det var ret opmuntrende (.....)

Det er en Chance, der er saa stor, at jeg uden Betænkning tar den. Det kommer til at gaa ud over Læseriet i den Tid, jeg skriver paa Poesibogen, men det vil ikke genere mig noget videre – og formodentlig heller ikke jer. To Maaneder fra Universitetet kan ikke vælte nogen ting. Jeg taler begribeligvis med mine Professorer om det, de vil sikkert kunne begribe det –

Der er et andet Problem, der er større. Jeg maa ha Ro, mens jeg arbejder med det. Jeg tænkte paa at tage hjem. Men jeg har opgivet det igen. Jeg kan være alene det meste af Dagen. Men jeg tvivler paa, at jeg kan holde mig fra Venner og Bekendte, og fra Biografen, i den Tid. Der er vist ikke noget paa Jorden, der i den Grad appellerer til ens svage Karakter end et besværligt Arbejde, hvor man gir sig selv Lektierne for. Det er noget andet paa Universitetet. Der er der ingen som hører en, men hvis man ikke følger med, har man ingenting ud af Forelæsninger, hvad der igen resulterer i saa voldsom en daarlig Samvittighed, at man begynder igen. Jeg maa se at lukke helt af for det. Det er ogsaa Grunden til, at jeg vil holde helt op derinde. Forelæsninger og Øvelser kan jeg ikke gaa til, hvis jeg ikke forbereder mig; det blir saa utilfredsstillende at det vil begynde at værke. Her taler en erfaren Mand.

Jeg forsøgte at laane Hytten, hvad der var dumt af mig. Det kunne der begribeligvis ikke være Tale om. Moster (EB) udmaalede et trist Billede af mig, liggende derude efter tre Dages Forløb med en Lungebetændelse, døende ene og forladt, sørget for af ingen. Desuden var der ikke noget Brændsel – og det Brændsel, der var, skulle bruges til noget andet.

Til Gengæld foreslog Moster (EB) mig et Kursted i Grib Skov. Men jeg har ingen Lyst til at tage paa Nervesanatorium for at skrive en Digt-samling færdig. Desuden er otte Kroner om Dagen da vist det mindste man kan slippe med saadan et Sted.

Men jeg har lige skrevet til Moster Dagmar. Jeg fortalte jer, hvor rart der var deroppe sidste Foraar – fredeligt som paa en lukket Eng i Himlen. Nu spurgte jeg, om, jeg maatte komme derop, og forklarede hende Grunden. Hvis hun ikke kan tænke sig at ha mig sværmende om sig hele Tiden, er der maaske et eller andet Værelse i Nærheden, jeg kan leje – det er jo uden for Sæsonen. Og saa kunne jeg spise hos hende. Jeg skrev, at jeg naturligvis vilde betale for det. Penge bruger jeg jo ogsaa til Mad herinde.

Jeg haaber inderligt, at I ikke synes det er hysterisk. Nu sidder jeg netop i et rart Værelse i en Lejlighed hvor jeg er alene fra 10 til 5 hver Dag. Men, som jeg allerede har forklaret, jeg tror, at det der skal til nu er, at jeg ikke plejer Omgang med nogetsomhelst andet end de Ting og et Blækkhus. Og bortset fra, at Stemningen herinde ikke er vederkvægende for Tiden, kan jeg sikkert ikke holde mig fra Folk.

Det vil ikke blive dyrt. Det kommer i alle Tilfælde ikke til at koste mere end hvad det koster ellers.

Jeg snakkede med Grete. Hun var temmelig sikker paa, at Moster ville sige ja. Saa jeg tager nok derop sidst i denne Uge eller først i næste. Selvom det saa kun bliver for otte Dage. Grete foreslog at hun skulle ringe derop og lægge gode Ord ind. Det bad jeg hende lade være med. Jeg vil helst ikke, at nogen skal faa Moster med paa noget, hun ikke bryder sig om. Jeg vil haabe, det gaar i Orden. Hvis ikke, maa jeg finde et andet Sted. Det maa vel nok kunne lade sig gøre. Væk vil jeg i alle Tilfælde. Men helst derop. Det er en dejlig Egn. – Moster (EB) foreslog for resten, Mor, at jeg skulle varsko dig expres og faa dig til at sende lidt gode Ting over til Moster Dagmar. Det protesterede jeg kraftigt imod. Jeg vil ogsaa helst, hvis du ikke ringer til hende.

Ja, for Pokker – det er underligt at sidde her i sin Alders toogtyvende Aar og tænke paa at ta paa Landet for at skrive en Bog. Hvis I aner, hvor jeg har drømt om Bøger. Jeg elskede dem saadan, da jeg gik hjemme og var Gymnasiast, at jeg aldrig kunne faa nok af Titelblade og Forlagsbemærkninger og Oplagstal. Og nu begynder Horisonten at bevæge sig, fordi der viser sig de taagede Omrids af een, som jeg, Morten Nielsen, forhenværende sløj Gymnasiast, har skrevet, i mit Hjertes Enfold og mine fem Sansers Skarpsindighed. Jeg kan ikke rigtig begribe det endnu.

Jeg skynder mig at sige, at jeg ingenting har af Beviser, der kan fremlægges, og der ér en Chance for at det hele kører i Grøften på Halvvejen. Men der er ogsaa en Chance for det modsatte. Jeg ved, at I forstaar, jeg ikke kan lade være med at tage den.

Jeg skriver ikke mere nu. Der var maaske noget, jeg skulle huske at sige, men det maa komme i et andet Brev. Jeg er mat i Knæene. Dén Spænding jeg har gaaet i har været lige saa pinagtig som i sin tid Examensfeberen. Klokkeren er halv ti og om et Kvarter sover jeg som en Sten. – I rene Lagner. Hurra.

Kun en Ting. Vap, kunde du ikke sende mig 50 Kroner af mine Maanedspenge paa Forskud. Du kan jo sætte dem ind igen til den første, hvis der endnu er noget Sted, hvor du tager ud og sætter ind. Men hvis jeg skal rejse op til Moster før den første April maa jeg ha nogen Penge til at rejse derop for, og til at gi ud for Kosten for. (.....)

Til allersidst: Jeg bliver gladere og gladere for Onkel Johns Overfrakke. Naar jeg faar den rensat og presset og de par Mølhuller stoppet, der er i den, kan jeg ha den i Aarevis. Efter sigende ser jeg oven i købet flot ud i den. Det er temmelig sjovt – Naar jeg kommer ovenpaa vil jeg købe et graat Halstørklæde til den, for at kamouflere Snittet i Halsen. Saa er den vist helt i Orden.

Skriv snart. Og send mig Lises Adresse – jeg vil skrive til hende. Og lad være med at sige noget til nogen om det med Bogen. Jeg har efterhaanden snakket saa meget om den, synes jeg, at jeg helst vil holde Mund indtil den er der.

Mange kærlige Hilsener
jeres Morten

Tisvilde – 6' April 43 – i Snevejr

Kære Vap og Mor

Tak for jeres Breve, og Tak for Pakken Mor. Jeg skal hilse fra Moster og fra Nine og sige det samme. Mor, den Kamel du omtalte, og som var svær at sluge, er betydelig mindre af Omfang, end du tror. Du nævner »et Aar«; foreløbig har der været tale om fjorten Dage, og hvis det tar fjorten til er det det højeste. Facit: 1 Maaned, frivillig Varetægt.

Jeg er glad for, at jeg tog herop. Her er dét jeg bl.a. skulde bruge for at gi' Tingene deres endelige Form: Fred. Jeg sover mellem 9 og 10 timer om Natten, gaar en Tur et par timer, og Resten af Tiden enten skriver jeg eller ligger paa Sengen og fortvivler, eller jeg prøver paa at glemme som det hed i gamle Dage, ved hjælp af nogen Bøger. Der er en Grænse for, hvor meget man kan arbejde i Træk med disse Ting. Sempelthen fordi man paa et vist Tidspunkt har stirret sig blind paa dem, og saa forsvinder de.

Men jeg har alligevel faaet gjort meget, synes jeg. Jeg har naturligvis ingen Garanti for, hvordan det er, det jeg har lavet. Men indtil videre haaber jeg det bedste. Jeg har aldrig nogensinde faaet noget til at blive saadan som jeg gerne vil ha det. Det vilde være for meget forlangt, at det skulde gaa saadan, naar man sidder paa sin Ende og digter pa Bestilling.

Jeg havde tolv Digte med herop, der skulde gøres færdige. Og jeg tror nok, at jeg har klaret syv. Og jeg er kommet et godt Stykke med Nummer otte. Det er jo, naar alt kommer til alt, kun Efterbyrden, der kommer nu, det mere udvendige og nemme. Skønt det ved Gud ikke kommer særligt villigt. To af de tolv Digte har jeg opgivet. Der er noget forkert ved dem, jeg kan ikke skrive dem færdige.

Jeg haaber, jeg kan aflevere Dyngen engang sidst i denne Maaned. Heroppe bliver jeg til paa Søndag, saa flytter jeg tilbage til Bredgade – til et frygteligt Rod. Flytterod. Karsten er ankommet, og Vonne er flyttet ind i et andet Værelse. Det er i Orden hos dem nu. Men mit er først kommet fra Flyttemanden i Begyndelsen af denne Uge, og staar utvivlsomt Hulter til Bulter (.....)

Jeg har faaet Mosters Soveværelse, herude. Om Vinteren bor hun nedenunder. I dette Øjeblik sidder jeg og skriver ved Vinduet, med Onkel John paa, og en Plaid om Benene. Der er ikke særlig varmt, men alligevel saa varmt, at jeg kan være her. Hele Formiddagen er her fuld

af Sol, naar der er nogen. Jeg er svært tilfreds med Lokalteterne. Ellers har vi det meget hyggeligt. Det er jo ikke store Ting, jeg ser til Moster; det passer os begge bedst. Hun er ikke noget Selskabsmenneske, og det er jeg heller ikke for Tiden.- Nu er det holdt op med at sne, og det regner ganske lidt. Det er en dejlig Aarstid. Midt i Vintergræsset kommer det nye, lysegrønne, man ser det mest inde i Skoven, hvor der var helt (Resten mangler)

6' April (1943)

Kære Krustrup –

Tak for dit brev, som jeg var glad for. Og som jeg altsaa besvarer, selvom jeg snart ikke har mere Papir igen, men snart maa begynde at digte paa begge sider, som min Far sir. Det lader jo til, at det gaar dig godt – tillykke med dét. Hvad Pulveret »Hjortespring« angaar, saa tror jeg ogsaa, det eksisterer. Jeg har i alle Tilfælde i min Mellemskoletid hørt mange Beretninger om dets gavnlige Virkninger. Og for Tiden, herude i min Ensomhed, føler jeg mig, som om jeg havde indtaget regelmæssigt hver Morgen tre Spiseskefulde. Bl.a. af den Grund, var jeg i Byen i Week-end'en.

Jeg ringede for resten til dig Søndag Eftermiddag, men hørte ikke en Lyd.

Enten gaar det meget godt herude, eller ogsaa er det en sørgelig Fiktion, og dét jeg laver er frempint og ulæseligt, og er egnet til at fremkalde dén sagte Stønnen i Læseverdenen, som Jacob Paludan omtalte saa smukt i en træt Kronik i »Politiken« om Lyrikens Væsen. Jeg har klarert seks Digte, maaske, og i Dag og i Gaar Aftes muligvis et syvende. Det umaadeligt lange, der hedder »Samme Motiv« (Motivet i Tapetet). Jeg tror, jeg sender det med, med et vedlagt Krav om en øjeblikkelig Udtalelse. Skriv med det samme du har læst det og sig, hvad du mener om det.

Foruden dé Digte, har jeg omkalfatret et af Versene i det udødelige Spansk Motiv; Jernet og Filen er forsvundet. Tak for Hjælpen – det var dig, der i sin Tid protesterede mod Udtrykket.

Jeg bliver ikke herude for Tid og Evighed – desværre. Bare jeg gjorde. Her er Skov og Marker, et helt lyst Hegn af Piletræer langt, langt væk, en Stribe blaa Gribskov endnu længere væk og Havet i nærheden – og saa er der to Timer med Toget til København. Hvis jeg boede her, kunde jeg faa skrevet meget, tror jeg, og læst meget. Og af og til kunde jeg tage til Byen og sludre med Folk og slaa et Slag. – Syner. Mange Aar ind i de løbende Tider er jeg et bukkende Appendix til en lunefuld Rubow.

Da jeg var inde i Byen laa der et Brev til mig fra Politikens Magazin – de har taget dét Digt, der hedder »Den medicinske Student og Døden.« 50 Kr. og nogen Selvglæde, som ikke varer længere end ellers. Og et Brev fra Bladet i Aalborg. De vil gerne have oplyst, hvorvidt de kunde regne med mig til Sommer, og i bekræftende Fald hvornaar og

hvor længe. Jeg skrev og oplyste dem om Juli og August, bekræftende Fald. – Desværre synes jeg ikke, jeg kan være bekendt at sige nej til Pengene. Men jeg foreslog 50 Kr. mere om Maaneden end sidste Aar, saa nu har jeg da den Mulighed, at de siger nej. Saa vil jeg fortsætte mit Driverliv to lange blaa Maaneder igennem, kun afbrudt af fire kraftige Maaltider om Dagen. Min Arbejdskraft vurderer jeg ret højt, ved du.

Jeg dukker op i Staden Søndag Aften og ringer til dig en af Dagene. Men jeg kommer sikkert i øvrigt til at holde mig meget for mig selv – jeg er jo ikke saa langt nær færdig med dén Poesibog. Skriv og sig, hvordan dét Digt virker.

Hilsen Morten.

(April 1943)

Kære Karsten og Vonne –

Tak for de mange venlige Hilsener, I sikkert har sendt mig paa Flyttedagen.

Jeg er færdig med Dagens Ration af Lyrik og trænger til aandelig Fritidsbeskæftigelse, hvilket er den dybere Grund til at jeg skriver. –

Først og fremmest: Jeg har det godt. - Jeg ville ha det endnu bedre, hvis jeg ikke skulde være lyrisk og livsanskuelsesfyldt saa megen Tid hver Dag. Det kan ogsaa blive for meget af det gode. Jeg faar for hver Dag dybere Respekt for dem, der forstaar Begrænsningens Kunst – som min Bedstemor, f. eks. – hende, der gik paa W.C. hver Fredag Klokken 1.

Landet heroppe er fint til at holde Ferie i. Og Aarstiden er god – hvad I formodentlig ikke har lagt mærke til derinde, hvor Gud er fjern. I Aften gik jeg en tur paa Landevejen til Tibirke – den var blaa. Jeg har aldrig set en himmelblaa, asfalteret Vej før. Det var lige før det blev mørkt og den Halvdel af Himlen, der var foran mig, var mørkeblaa.

(Jeg vrøvler ikke – men maa nærme mig Resultatet skridtvis) . Det saa bedre ud, end I kan forestiller jer. Saadan maa vejen til Himmerig se ud, i alle Tilfælde paa et Prospektkort. – Da jeg vendte om, lignede Vejen en Himmel, der barsler – med Vandpytter, Mørke, Lys, Skyer og hele Molevitten. Oppe i Bakkerne begyndte det at regne, og det var blevet mørkt i Mellemtiden. Men helt ude i Nord ragede der en stor, lys Trekant ind i Himlen, hvidlig og rødlig paa eengang.

Har jeg skrevet, at jeg har det godt? – Jeg har røget en Pakke Tobak, læst Pepys Dagbog i smaa Stumper, og gaaet en Del. Desuden har jeg faaet tre Digte listet fra Mappe Nummer 2 over i Nummer 1. Jeg aner ikke, hvordan det er, det jeg har gjort ved dem. Maaske lister jeg dem tilbage igen om en Uge.

I Aften kom jeg et Stykke med Nummer fire af de genstridige. Jeg tør ikke se, hvad det er blevet til, men jeg haaber det bedste.

Det skal blive sidste Gang, jeg gaar i frivillig Fangenskab med en Mappe Vers. Det er sket et Par Gange, at jeg har haft dyb Lyst til at tage dem under Armen og vende tilbage til Brædgade, som den altsaa ikke hedder. Men jeg synes ikke jeg kan være det bekendt. De bliver dog, alligevel, ikke færdige af sig selv. Og maaske kommer der et ordentligt Resultat ud af disse Ugers Ophold i Træningslejr. I alle Tilfælde

er der ikke meget distraherende i Omegnen. Det eneste skulle være en mærkelig Mand, som strejfer om i Skoven og i Bakkerne om Dagen og om Aftenen. Folk er ret optagede af ham og mener, at det maa være en undvegen Alumne. Han gaar og sutter paa en tom Pibe og slaar om sig med en Stok og synger svinske Viser. Jeg hørte om ham af Posten og gik ud for at prøve at træffe ham. Nu har jeg fundet ud af, at det maa være mig selv. – Ellers aander alt Ro. Det eneste Urocenter er Hunden. Den er næsten tretten Aar og bevæger sig kun vanskeligt, men min Moster er bange for, at den for første Gang i sit Liv skal ha Hvalpe. Hvis det passer, maa det være sket ved Bestøvning. Den er aldrig alene, og hvad mærkeligere er: Den hader at være det..... (Resten mangler)

Redaktionen:

(I det følgende brev fra 28/9 43 vil den opmærksomme læser bemærke, at 'aa' er erstattet af 'å'. Morten Nielsen benyttede sig af 'å', når han skrev breve i hånden, men hans skrivemaskine havde ikke et 'å' og derfor måtte han skrive 'aa'.)

28/9 43.

Kære Krustrup

Tak for dit brev, der som sædvanlig var fuld af Forbandelser, og kort. Det er godt, vi ikke kan lade Samfundet være i Fred. Men der skal jo pirkes til det andre Steder end i Vennebreve. – Tror du ikke du er den bedste Læser af os to ? Jeg har fået den fortræffelige Idé, at du skal gi' dig til at læse Marx. Så kan du forklare mig Dogmatikken.

Jeg sidder og skriver til dig i en Hvirvel af overstregede Vers. Dette er et godt Tegn. I de sidste Måneder har jeg ikke kunnet skrive ordentligt på den Slags, Kroppen har ikke villet. Jeg har herhjemme holdt mig til langsom Prosa. Anmelderi og en Kronik i Soc. - Dem, og en Novelle forleden Dag, den er ikke færdig. Nu vrinsker Hjertet igen som en Stridshest. I Går Aftes sad jeg og opbrugte Hjerne og Marv fra Kl. halv ni til halveet, der kom 2 ½ Vers på otte Linjer ud af det. Jeg manglede det sidste lille Led på 4 Linjer og en Stramning af det hele. Men det værste var overstået, da jeg gik i seng med Flimmer for Øjnene.

Hele Dagen havde også været en Forberedelse til at skrive et Digt. Om Morgenens lå jeg i Sol og læste Kulturhistorie. Om Formiddagen cyklede jeg i kold Septemberluft Ærinder med en Pige på nitten, der er frisk som et Æble. Hun ventede på mig udenfor en Cigarbutik i en lang Gade, lang, smal og våd, og da jeg kom ud igen stovede det i Luften af Fugtighed og Sol og for Enden af Gaden skinnede Budolfi Kirketårn op af det våde; - hvidt mod Husene og Asfalten og Himlen (den var eventyrlig blå.) Et andet Sted stod jeg og ventede på hende udenfor en Kiosk. Dér var Udsigten rektangulær, på Højkant, en lang Gade, der gik nedad, og grå Huse, der fik de samme våde Schatteringer som noget Skov på en Bakke, ude på den anden Side af By og Jernbanestation og den Slags. Og Gaden skinnede i Øjnene så det gjorde ondt, med et spil af Lys og Skygge og firkantet Mørke fra Biler og Cykler. Og hele Tiden dette Støv af Regn og stærk Sol i Luften.

Vi cyklede også om Eftermiddagen, da var det hele gråt og lavt, med Regnbyger, så man blev køn i Ansigtet. Jeg stod et Sted på en Vej og ventede (vi cyklede og ventede), - lav, grå Himmel, mørkegrønne Grene på Frugttræerne, mørkegrønne Hække, hurtig Regn i Nakken og pludselig en Regnbue. Pragtfuldt.

På Hjemvejen fik jeg 30 Cigaretter hos en hvidhåret Cigarhandlerske der var blevet gal af Glæde over at ha' noget og sælge. Og så satte jeg mig til at ryge dem, skiftevis over en Samling Aforismer (meget tilfældige) der hedder »Sådan er Kærligheden, Madame!« og over Esther Nagels ufærdige Roman, der er frisk og fuld af Arrigskab.

Om Aftenen, da det var trekvartmørkt gik jeg en Tur på 10 Minutter inden Spærretiden, og der var det jeg tilfældigvis fik Øje på en Stjerne, der gængede op og ned i Blikket på mig i samme Rytme som mine Skridt.

Og så satte jeg mig ind til »Familien Hansen«, der buldrede lystigt i Radioen og gav mig febrilsk og skeptisk i Gang med at skrive de Banaliteter ned, man altid skal igennem, før det begynder at vise sig, der er det rigtige. Det er mærkværdigt, men det er der, altid, Tæppet af obligate Ord og af det, man plejer at skrive (og i ukritiske Øjeblikke forveksler med »Personlighed«) – hver eneste Gang man går i Gang med noget nyt.

- Ja, sådan kan det gå: Jeg skriver til en vis Mogens Krustrup, der på et vist Tidspunkt boede i Østbanegade i København, ham begynder jeg i alle Tilfælde at skrive til, og så ender det med at jeg for en ufødt Offentlighed beskriver i interesserede Vendinger, hvordan jeg den 27. September 43 om Aftenen, det var en Mandag, skrev det Digt, hvis første Strofe lyder:

*Kølige Striber af År
Nord for den Jord hvor jeg går
kom den med Mørket der kom,
Aftenens Stjerne mod Nord.
Ude i Himlen, men nær,
duver den ind i mit Blik
blir til en Rytme der blidt
følger en
Rytme af Skridt.*

Nå, det var nu ikke udelukkende med de nye Slægter for Øje; jeg havde Lyst til at fortælle om en dejlig Dag mod Nord på den cimbriske Halvø.

Hvad mine udvalgte Ungdomsdigte angår, der kommer i Folkeudgave på Athenæum, Forlaget, der ellers kun udgiver gode Bøger, så kommer de snart, hæftet i graat Karton og med Titlen trykt i rødt »Krigere uden Vaaben.« Bogen, der er på 48 Sider og trykt på godt Papir, er rigt dekoreret med Kommafejl af Kongelig Hofbogtrykker Bagge og bør ikke savnes på Reolen i noget dansk Hjem.

Jeg har læst Førstekorrektur uden nogen videre Bevægelse. »Riget« er stadig ikke noget godt Digt, men bliver dog stående. Sidste Vers »Tak for dét-« plager mig, og der er en Linje i »Samme Motiv-« jeg er ved at blive sindssyg over. Ellers er der ikke noget epokegørende ved det lille Værk. Jeg tvivler stærkt på, at det kan nå at komme ud til berammede 15. Oktober. Men måske til 1. November.

Lad mig ellers håbe du har det godt og hævder din Personlighed overfor Sct. Olsen. Hvis min Feber ikke viser sig igen, rejser jeg nok herfra i næste Uge. Breve modtages stadig.

Og så holder du dig vel i Kontakt med min Telefon?

Hilsen til Olsen og til dig. Morten

*Lovet være dette at vi er sammen,
at vi sprang ud af samme Skæbnes Himmeltegn
fik Tiderne at bære og saa Træet flamme
sammen over Fortovskanterne,
og lykkeligvis er forskellige
og søger hver sin Favn i det uvisse.
Gid Sommeren maa være dig venlig stemt
gid Solen maa vælte sig ind paa dig som Sange og
Erkendelser.
maa Jorden bevæge sig under dine Fødder.*

M.

Morten Nielsen boede i dette hus, mens han skrev og redigerede sin digtsamling. Huset var bygget og ejet af Dagmar Bendix. Foto: Chr. Friis

Dagmar Bendix's hus, Rigmor Stamples Vej 8, Tisvilde Lunde (se Årbog 2008 om Dagmar og Victor Bendix). Foto: Chr. Friis

Engang var der fire gårde...

Landbrugsjorden bliver til sommerhusgrunde

Af Christian Friis

I årbogen 2009 rettede Vejby-Tibirke Selskabet opmærksomheden mod de gårde, der lå nord for Godhavn Trinbræt og efterhånden var blevet omdannet til sommerhusområder. I år vil vi rette fokus på de fire gårde, der ligger tættere på Tisvildeleje. Det drejer sig om gårdene Vieholmgård - på ældre kort kaldet Hvidholmgård -, Dyrekærgård, Borshøjgård og Kildegården.

Også disse gårde er for længst ophørt med at blive anvendt som udgangspunkter for landbrugsproduktion og er i stedet omdannet til turistmæssige formål i form af kursus- og overnatningssteder eller til sommerhusboliger. De oprindelige bygninger er alle blevet bevaret – dog er en af dem – Borshøjgård – nedbrændt i 2001, men er dog i sin grundform blevet genskabt.

Ved at iagttage de kort, der illustrerer denne artikel, kan læseren se, hvordan de fire gårdes jorder langsomt, men sikkert blev udstykket til beboelse for 'landliggerne', som sommerhusejerne dengang. Jo nærmere gårdene lå ved turistbyen Tisvildeleje og kysten, jo bedre var mulighederne for, at landmandens jord kunne anvendes til sommerhusudstyknings. Kildegården blev derfor den første gård, der begyndte at sælge jord fra, derefter kom turen til Dyrekærgård og delvis også Borshøjgård. Kun Vieholmgård lå i lang tid tilbage som en oprindelig gård med næsten hele sit jordareal intakt, men i 1985 fik en lokal politiker – Erik Nørgård, Tisvilde – en vision om, at der kunne etableres et ferie- og kursuscenter m.m. på gården. Endelig slutter rækken af udstykninger med, at der på Borshøjgårds sidste rester af jord – f.eks. på Tisvildes gamle fodboldbane – rejste sig en række sommerhuse helt oppe i vores egen tid.

Kildegårdens nyere historie

Kildegården ligger tæt på badebyen Tisvildeleje, og oprindeligt havde gården jordarealerne helt nede langs kysten. Efter opførelsen af det store, mondæne Tisvilde Badehotel i 1895 blev det hurtigt attraktivt at sikre sig et stykke jord i forlængelse af badehotellets arealer – højt oppe på skrænten og med udsigt ud over havet. En af de første, der opkøbte jord, var højesterets-sagfører F. V. Grüner, der gennem et interessentselskab købte et stort areal af gårdejer Jeppe Andersen, Kildegården. Det foregik i 1896. Samtlige parceller vendte ud imod Kattegat og interessen for erhverve en sommehusgrund netop dér var stor. Allerede i 1898 afhændede selskabet de fleste af grundene, men det meget store areal lige op ad Helene Kilde, beholdt F. V. Grüner selv og havde i 1897 opført den smukke, hvide bygning, der i dag er kernen i badehotellet 'Helenekilde'. F.V. Grüner var den første, der forestod sommerhusudstykninger i Tisvildeleje. Han mindes bl.a. ved, at en vej i området, Grünersvej, er opkaldt efter ham.

Snart var også grundene lidt længere ind i landet blevet afsat, således at der i 1920'erne var sommerhuse langs med Strandvejen, Helenekildevej, Strandbakkevej, Solvej, Rønnevej, Grünersvej og Slugtvej.

Nabostridigheder mellem Kildegården og Dyrekærgård

Lige inden pengestrømmen begyndte at rulle ned i lommerne på Kildegårdens daværende ejer, Jeppe Andersen, havde der fundet en del stridigheder sted mellem Jeppe og ejeren af nabogården, Christoffer Hansen. Det var Jeppe, der indledte nabostridighederne, idet han en dag omkring 1893 begyndte at pløje det hjulspor op, som Dyrekærgårds ejere ellers gennem generationer havde benyttet, når de skulle hente tang hjem fra stranden. Vejsporet gik tværs over Kildegårdens jorder. Det havde længe irriteret Jeppe Andersen, at se naboen køre lige igennem hans jord. Til gengæld fandt Christoffer Hansen, at hans forfædre og han selv for længst havde vundet hævde på kørselsretten. Christoffer fortsatte derfor med at køre tværs over Jappes opløjede marker, da tangen skulle hentes hjem det år.

En novemberdag i 1894, da Jeppe kom ud fra Kildegården, så han, at Christoffers karl var på vej hen over marken med en vogn og to heste. Jeppe løb ud over marken og stoppede karlen. Derefter spændte han hestene fra, og så kunne karlen gå hjem med hestene og lade vognen blive stående.

Det fandt Dyrekærgårds ejer sig ikke i, så han indklagede Jeppe for Retten i Kronborg Vestre Birk. Sagen trak i langdrag, men efter to år endte det med, at Jeppe blev dømt til at åbne vejsporet igen.

Jeppe ankede med det samme denne afgørelse til Østre Landsret, der igen - efter 2 års sejtrækkeri - fastholdt, at Jeppe skulle lade Dyrekærgårds ejer benytte vejsporet, når tangen skulle hentes hjem.

Efter disse års stridigheder er det nok ikke venlige blikke, der blev udvekslet, når de to naboer pløjede deres marker eller mødtes i kirken. Jeppe har dog nok trøstet sig noget, da han næsten samtidig med hele denne strid, solgte en god bid af sit jordareal til F. V. Grüner. I år 1900 solgte Jeppe Andersen derefter Kildegården til sin søn Jens Andersen. Jeppe flyttede derefter til Vængevej 7. I 1917 byggede han hus på hjørnet af Hovedgaden og på den vej, Jeppe Andersens Vej, der havde hans eget navn. Senere blev denne vej omdøbt til Julsgårdsvej, og huset er i dag Hovedgaden 51, der netop i disse år er kommet så meget i søgelyset, fordi der er mulighed for at opføre en dagligvareforretning... lige op ad den lokale og afholdte købmand, Thomas.

Vejby-Tibirke Selskabet og en gruppe af lokale billedkunstnere arbejder nu for, at der kommer udstillingssted og kunstneriske aktiviteter på Hovedgaden 51 i stedet for.

De næste ejere af Kildegården

Det lidt genstridige sind havde Jeppes søn, Jens, tilsyneladende arvet fra sin far, men i første omgang havde han rigeligt at gøre med at få gjort Kildegården i stand efter ham. Der går frasagn om, at man på Kildegården var nødsaget til at hænge spædbørnernes vugger op under bjælkerne for at undgå, at rotterne spiste børnene!

Endnu et tegn på Kildegården noget miserable tilstand oplevede Kildegården under den kraftige julestorm, der hærgede området i 1902. Her blæste nemlig en af længerne helt omkuld. Jeppe holdt dog ud i adskillige år endnu, men i 1920 solgte han gården med den lidt grove begrundelse, at »jeg vil ikke have alle de højrøvede københavnere til at rende og vade mit korn ned, når de plukker blåbejer (kornblomster) og valmuer.« Han havde ellers tjent godt ved at fortsætte udstykningen af Kildegården jorder til »de højrøvede københavnere« !

Pensionatet Kildegaard

De nye ejere omdannede nu Kildegården til et pensionat. I min barndom i 1940'erne var det den fine og elegante fru Asmussen, der regerede på Kildegården. Som hjælper havde hun den rare Danielsen, der forestod meget af det praktiske arbejde på stedet. Når jeg ankom med ost fra min fars forretning eller bare kom på besøg sammen med min ven Ole Damgård, så lukkede Danielsen døren op, og stod og lignede en ganske nydelig stuepige med et hvidt forklæde på.

Langt senere åbnede den samme Danielsen en slagterforretning på Hovedgaden ved boghandler Thunebye. Her så man lige pludselig en anden side af Danielsen. Han var nu ligesom vokset betydeligt både i størrelse og selvrespekt. Han svingede rundt med knivene og dirigerede med myndig røst alt, hvad der skulle foregå i hans forretning. Danielsen var uddannet som slagter, og mange gav udtryk for, at han havde en rigtig god slagterforretning.

I 1958 overtog Arne Larsen Kildegården. Arne og hans kone drev pensionatet videre på god, traditionel vis. Arne Larsen var stærkt engageret i politik. Han skiftede partierne ud efterhånden som han oplevede, at de ikke var lige så rene af sind, som han selv var det. I en periode var han VS ´er, så blev han SF ´er, og derefter var han engageret i »sømanden« Preben Møller Hansens politiske korstog. På venstreføjens side var han dog altid. Også Arne Larsens stærke tilknytning til den noget stormomsuste præst, pastor Harald Søby fra Birkerød, blev bemærket

En del af kortserien 'de høje målebordsblade' fra perioden 1842-1899. Målestoksforholdet er: 1:20.000. (Kortet her er fra slutningen af 1890'erne, idet Hotel Helenekilde er indtegnet). Gengivet med tilladelse fra Kort & Matrikelstyrelsen (436)

af pressen og Tisvildeborgerne bl.a. fordi de en overgang kørte rundt i en bus, som de havde døbt 'Jesusbussen'. Rundt om i landet holdt de foredrag, hvor Søby fortalte om kristendommen og Larsen om den kommende revolution. En af hans sønner har i dag udviklet sig til at blive Tisvildelejes troubadour, idet han gennem sine sange og sine melodier har kunnet fortolke Tisvildes sagn, myter og særpræg. Hans navn er John Kofoed Larsen. Arne Larsen ejede Kildegården to gange, idet han afhændede den for at prøve at være landmand ved Fårevejle. Det var han ikke god til, så han skiftede gården ud med en mindre forretning i København. Det gik bedre, men da der en dag var en annonce med »Pensionat i Tisvilde til salg« og det så viste sig at være Kildegården, købte han den tilbage.

I 1986 købte Niels Tetzschner og hans kone Sisse Kildegården. Lige siden da har Kildegården været et godt kursussted og pensionat, der udover de rimelige priser også har kunnet klare sig ved at have en helt usædvanlig rar og hyggelig atmosfære. Niels har tidligere været skolelærer og skolevejleder, så han kender hele det miljø, som mange af kursisterne kommer fra, idet det i udpræget grad er mange skolelærere og pædagoger, der afholder deres kurser på Kildegården.

Borshøjgård fra 1922 til i dag

Det gamle Borshøjgård forsvandt desværre i november 2001 (se Årbog 2002 s. 53 - 66), da hele den tre-længede del af gården blev ildens bytte. Kun en fritliggende bygning i pæn afstand fra de øvrige bygninger blev reddet af brandfolkene. Det var et meget hårdt slag for de daværende ejere af Borshøjgård, Lise og Jørgen Woller-Nielsen, der netop havde færdiggjort en årelang restaurering af gården, så den dels kunne tjene som privatbolig for dem og dels kunne danne grundlag for en »bed-and-breakfast«-virksomhed.

Borshøjgård har i det hele taget levet en noget omtumlet tilværelse, siden den blev nedlagt som landbrugsejendom i 1922. Først efter langvarige stridigheder med den daværende ejer, frk. Alma Iversen, lykkedes det for Danske Handels- og kontor-

medhjælperafdelingerne i København (den tids HK-afdeling) at erhverve Borshøjgård i den stand, som købsaftalen gik ud på. Nu blev det et populært og godt feriested for mange ekspedienter og kotorassistenter fra København, der meget gerne ville holde ferie i Tisvilde, men ikke havde råd til at købe sig et sommerhus i området og heller ikke havde råd til hotel eller pensionat, »fordi glubske Pensionats- og Hotelindehavere har udnyttet situationen saaledes, at Medhjælpergagen i de fleste Tilfælde ikke kunne strække til.«, som Handels- og Kontormedhjælperforeningen beskriver det i en brochure om Borshøjgård.

I 27 år havde denne erhvervsgruppe den feriemulighed, men i 1949 købte Københavns Kommunelærerforenings Feriekolonier Borshøjgård. Nu blev der endnu mere liv og glade dage i den gamle gård, når københavnske skolebørn fyldte alle bygninger og den meget store grund op med deres alt andet end stiltfærdige færden og aktiviteter. Blege og lidt fortabte ankom de til stedet, og efter fjorten dage vendt de solbrændte og lidt mere rolige tilbage til 'byen'. Dagen inden afrejsen var jeg gerne nede med en meget stor portion af de fineste oste (emmentaler, gorgonzola, Port Salut m.m.) som lærerne skulle have til deres afskedsgilde. Af en eller anden grund blev der råd til det, når nu børnene til daglig fik den billige 10% ost!

I 1972 var det forældre-kredsen, Falken, fra DUI, Østerbro, der overtog gården til deres hygge- og udflugtsdage. Det var en lidt mere stiltfærdig periode for gården. I 1995 købte så Lise og Jørgen Woller-Nielsen Borshøjgård. Som tidligere omtalt måtte de se flammerne fortære deres totalt nyrestaurerede gård i 2001. Snart var Lise og Jørgen dog i gang med at planlægge og gå i gang med opbygningen af et nyt Borshøjgård. Gården forblev stadigvæk en tre-længet gård i den gamle facon, men nu fremstod den som en helt moderne bygning, hvor det gamle stråtag blev erstattet af teglsten og de skæve, utætte mure nu stod solide og gennemisolerede. Den eneste bygning, der blev reddet ved branden, står endnu tilbage som minde om, hvordan bygningsstilen engang havde været på hele Borshøjgård.

Under hele dette dramatiske forløb udstykkede Lise og Jørgen en stor del af det store Borshøjgård-område til sommerhuse bl.a.

også den gamle fodboldbane, der i hele min barndom var Tisvildes fodboldmekka. Ganske vist var den helt utrolig knoldet og skrånede som ingen anden fodboldbane i Nordsjælland, men det var dér, vi lærte fodboldens fascination at kende.

Kort tid efter genopbygningen besluttede Lise og Jørgen at sælge Borshøjgård. Deres store, nye gård blev solgt til et firma, der med det samme bestilte en række containere, der kunne rumme alt det, der nu skulle rives ned, så Borshøjgård kunne indrettes til ferielejligheder af den noget dyre slags. Lejlighederne blev lavet og blev sat til salg... Men så kom finanskrisen i 2008 og lejlighederne har længe været til salg. Efter en konkurs er flere af dem nu ved at blive beboet, og inden længe vil også Borshøjgård være et sted, hvor mange familier kan nyde sommeren i Tisvilde.

Vieholmgård blev til Sankt. Helenecentret

Vieholmgård har ikke alene skiftet navn, men tilsyneladende også udseende. Hele den oprindelige Vieholmgård er dog i virkeligheden bevaret inde i ferie – og kursuscentret Sankt Helene. Kun et gammelt aftægts hus, der lå på stien ned mod Vibevænget, blev revet ned, idet det ikke var bevaringsværdigt. En overgang var der planer om, at Vejby-Tibirke Selskabet endelig skulle finde sit hjemsted her, men også den plan blev skrinlagt, da man begyndte at regne på omkostningerne .

Længe lå Vieholmgård tilbage som den sidste bevarede gård i Tisvilde/Tisvildelejeområdet. Det gjaldt både selve gården, men i stor udstrækning også en stor del af de gamle marker. En pæn bid af gårdens jord, der lå langs med kysten var dog blevet udstykket på et tidligere tidspunkt. Da Vieholmgård ophørte med at være en landbrugsejendom, opkøbte det daværende Hovedstadsråd det hele og udlagde området som et offentligt område. Sådant lå det hen i et godt stykke tid, indtil den lokale, socialdemokratiske politiker Erik Nørgård, Tisvilde, omkring 1984 begyndte at tale om, at hele dette område burde omdannes til et sted, hvor der var et nyt vandrerhjem i stedet for det gamle på Kunerts Vej, der nu var nedlagt. Der kunne også opbygges en naturskole – sådan

Målebordsblad fra perioden 1928 – 1940. Målestoksforholdet er 1:10.000.
Gengivet med tilladelse fra Kort & Matrikelstyrelsen (436)

som tiden begyndte at kræve det dengang. Måske ville der også blive mulighed for ferielejligheder og for kursusvirksomhed. På mange måder kunne stedet blive samlingssted for mange aktiviteter for Tisvildeborgerne og måske også for hele Helsinges kommune. Erik Nørgård var fuld af visioner, og snart fik han mange til at slutte op omkring sine planer bl.a. blev undertegnede, der dengang var formand for Socialdemokraterne i Helsinges og kort tid efter blev formand for Tisvilde-Helsinges Turistforening, inddraget i arbejdet med at få dette erhvervmæssige og turistmæssige kraft-center op at stå i Tisvilde.

Det første afgørende møde omkring det kommende center blev afholdt d. 22. december 1986, hvor tre byrådsmedlemmer fra Helsinges Byråd: Erik Nørgård, Leif Dræbye og Jette Foss deltog sammen med formand Chr. Friis, arkitekt Karl Henning Sørensen, amtsskoleinspektør Finn Lindhard og sparekassedirektør for SDS i Helsinges, Knud Jacobsen.

Dette møde var den egentlige opstart for Sankt Helenecentret – et navn som undertegnede fandt på, idet det skulle associere til vores helbredende kilde, Helenekilde, der lå tæt på centret.

Helene-centrets besværlige start

Planlægningen og etableringen af centret kom ikke til at gennemløbe en stille og rolig vej i de fem år, der skulle gå, før centret kunne indvies. Det tog meget lang tid, inden de forskellige myndigheder var blevet overtalt til at godkende projektet, og endnu værre var det at få de forskellige bevilgende myndigheder til at tildele penge. Vieholmgårds bygninger kom mere og mere til at ligne begyndelsen til en ruin. Også med hensyn til det økonomiske grundlag var der store vanskeligheder. Helsinges byråd var positiv, men der fulgte ingen penge med »positivismen«. Man måtte søge andre instanser om økonomisk støtte. Først da tipsmidlerne kom med lidt over 5 mill. kr., og Arbejdsmarkedets Feriefond med 35 mill. kr., turde den selv-ejende institutions bestyrelse springe ud på »det dybe vand« og låne de sidste 25 mill. kroner i banken. Nu kunne byggeriet komme i gang. Undervejs løb den forretningsførende instans,

'Ungbo', ind i en konkurs efter megen politisk stormvind. Også det problem overvandt Erik Nørgård og den øvrige bestyrelse, således at man endelig d. 9. maj 1990 kunne tage det første spadestik til centrets opførelse. Allerede et år efter – i maj 1991 – kunne Sankt Helenecentret indvies. Alle der havde bakket op og deltaget i projektets gennemførelse var til stede den dag. Også Helsingørskommunes tidligere borgmester, Thor Pedersen – Folketingets formand i dag –, deltog som boligminister i indvielsen. Han havde »trukket i adskillige tråde« for, at centret kunne blive en realitet.

Under indvielsen dalede centrets kommende – og nuværende – leder ned fra himlen i en faldskærm. Ganske vist havde hun en instruktør ved sin side under nedfarten, men alligevel var alle fuld af beundring over den nyudnævnte direktørs vovemod. Lederen var Stanna Lund-Øland, der nu sammen med sin mand, Carsten Øland, gennem 20 år har fået Sankt Helenecentret til at blive det, som vi drømte om.

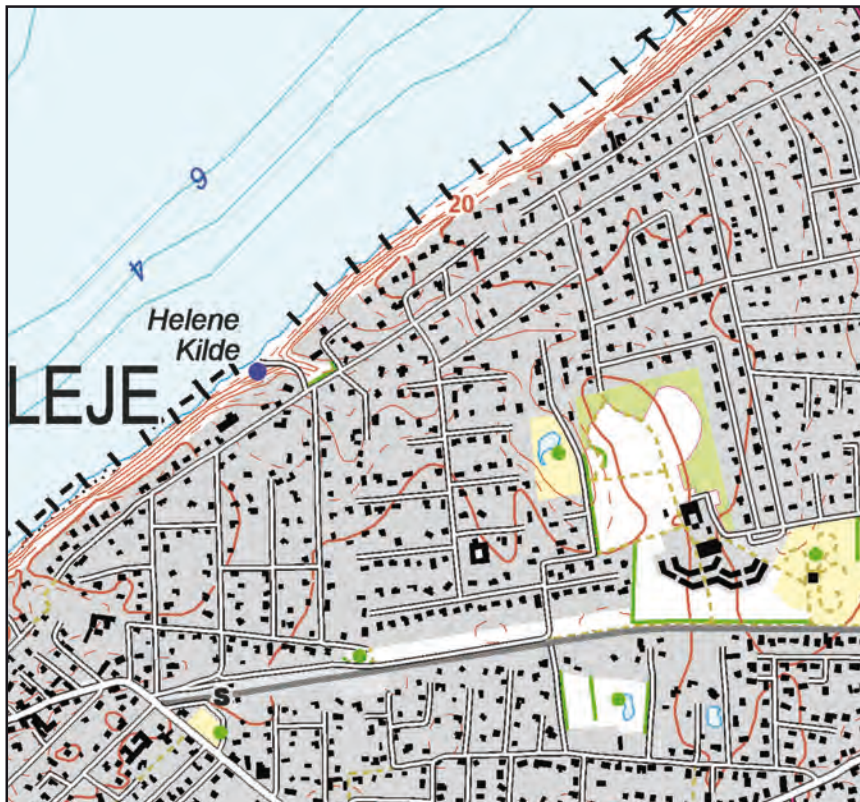
Dyrekærgårds nyere historie

Dyrekærgårds jorder langs med Kattégatkysten blev solgt i begyndelsen af 1900-tallet, da F. V. Grüner havde fået solgt sine grunde. I midten af 1950'erne købte og udstykkede den lokale bagermester Spiegelhauer, Tisvildeleje, hele det område, der ligger langs med Vibevænget. Bid for bid formindskedes Dyrekærgårds landbrugsarealer. I 1972 ophørte Dyrekærgård helt med at være en landbrugsejendom, da gårdens ejere, Laura og Anders Olsen, solgte den gamle slægtsgård til godsforvalteren på Gavnø Slot. Heldigvis deltog sønnen Jørgen Dyrekær Olsen i den endelige aftale omkring salget, og han insisterede på, at godsejer Reedtz-Thott skulle stå bag som økonomisk garant ved købet. Nogen tid efter salget af Dyrekærgård løb forvalteren ind i en konkurs, men garanten sikrede, at Laura og Anders Olsen kunne blive boende i deres store, flotte aftægtsbolig tæt ved deres gamle slægtsgård. I dette hus bor datteren Helga Dyrekær Olsen i dag. Også hun har taget gårdnavnet med ind i sit navn – ligesom broderen Jørgen Dyrekær Olsen.

En murermester fra København overtog gården efter slotsforvalteren. Murermesteren flyttede ikke ind på Dyrekærgård, men lejede i stedet for gården ud til et kollektiv. Inden de hippie-inspirerede beboere flyttede ind på gården, kørte ejeren flere lastbiler med ældre nedrivningsmaterialer fra København op til Dyrekærgård og placerede det i en lade. Materialet var til fri afbenyttelse for kollektivet, der straks gik i gang med at indrette gården, så det passede til deres kollektive livsform. Der blev savet, hamret og sømmet på livet løs inde på Dyrekærgård, og snart blev der malet i 70'ernes livlige farver både ude og inde. Efter Jørgen Dyrekær Olsens udsagn havde hver vinduesramme helt sin egen farve.

Det blev en livlig tid for den gamle gård. Der var meget ofte fest på gården, og når man kom forbi strømmede en blanding af høj musik og hashtåger ud af de åbne vinduer. Desværre »glemte« kollektivet at betale regningerne for el, vand, telefon m.m., så snart blev der lukket for både det ene og det andet. Det var en slem tid for de forrige ejere, Laura og Anders, at komme igennem, men værst var det dog, da de en dag fik en større regning fra Trælasten i Helsingør. De nægtede at have bestilt materialer hos Trælasten, og snart viste det sig, at det var en eller anden fra kollektivet, der havde bestilt varerne i Anders Olsens navn.

Efter disse år med kollektivet som beboer, købte Jørgen Kampf Dyrekærgård og restaurerede den fuldt og helt. Kampf købte for øvrigt også det gamle tømrerværksted Poulsen & Nielsen på Stuebjerggårdsvej og brugte bygningerne til sin Hone-virksomhed. Da han afhændede denne virksomhed fik han lyst til at stifte bo et andet sted, og Dyrekærgård blev solgt til et byggefirma, der straks gik i gang med at indrette den smukke, firlængede gård til ferielejligheder. I dag fremstår den gamle gård helt i sin oprindelige ydre form. Endnu smukkere og endnu mere velholdt end i gamle dage, hvor man ellers var yderst flittig med at få gården til at være en mønstergård. Indvendig er der i dag seks fine ferielejligheder. I begyndelsen af 2010 er der dog stadigvæk et par lejligheder, der ikke er solgt. Finanskrisen har også ramt 'Dyrekærgård'.

4 - cm kort. Målestoksforholdet er: 1:1.250. (Kortet her fra ca. år 2000)
Gengivet med tilladelse fra Kort & Matrikelstyrelsen (436)

Den fjerde Bækkebromaler

Af Lars Windfeld-Høeberg

Denne indforståede overskrift hentyder til Vejby-Tibirke Selskabets eksponering i 2007 af de 'tre Bækkebromalere' Hermann Vedel, Kristian Møhl og Cæsar Kunwald, som arbejdede og kom sammen omkring deres sommerboliger ved Bækkebroen i første halvdel af 1900-tallet.

Hvordan kommer så den fjerde Bækkebromaler ind i billedet ?

De gamle familier

Navnet er Erik Sievert, og han var nabo til de tre andre Bækkebromalere (se Vejby-Tibirke Selskabets årbog 2007).

Sievert var noget yngre end de tre andre og var en del af deres bekendtskabskreds.

Af og til deltog han også i deres selskabelighed, idet han blev familiært knyttet til Kunwalds gennem ægteskabet (1945) med keramikeren Lise Benzon, der var datter af Ellen Benzon - Kunwalds hustru af andet ægteskab (se VTS årbog 2007).

Oprindelig var det Sieverts svigerfar, den kunstglade mæcen, apoteker Otto Benzon, som for henvend hundrede år siden købte naboejendommen til sit sommerhus (Birkehuset ved Arresøen, se VTS årbog 2007).

Denne naboejendom, et husmandssted, blev senere hen Sievert-Benzons tilholdssted i sommerhalvåret, og Sievert blev således nabo til Cæsar Kunwald, hvis anden hustru var Sieverts svigermor, idet hun jo som enke efter apoteker Benzon havde giftet sig med Kunwald i 1934.

Udsnit af området omkring Bækkebroen, (målebordsblad M 2627 Tisvilde, 1949)

Kunstnerboliger/ateliere markeret således:

- ① Møhls Hus opført 1908
- ② Gamlegården, købt af Møhl 1911
- ③ Smedie købt og indrettet til atelier af Vedel 1906, udvidet 1914 til »Vedels Hus«
- ④ Forpagtergården, købt af Vedel 1910
- ⑤ Vedels atelier i mosen, opført 1920-25, udvidet med beboelsesfløj 1978
- ⑥ Birkehuset, købt af Otto Benzon først i 1900-tallet, efter 1934 sommerbolig for Ellen Benzon og Kunwald
- ⑦ Kunwalds atelier, opført 1935
- ⑧ Sieverts bolig
- ⑨ Sieverts atelier - opført 1940'erne
- ⑩ Sieverts tennisbane

Erik Sievert, foto fra slutningen af 1930'erne, ukendt sted - måske Paris. Privateje

Men i øvrigt blev familierne Møhl, Sievert og Kunwald mere eller mindre ad naturlige omveje indgiftede i hinanden som 1930'erne, -40'erne og -50'erne skred frem.

Møhls sommerhjem var samlingsstedet for de unge fra 'de gamle familier' i nabolaget i 1930-40'erne. Men Sievert sås ikke så ofte i den klike, velsagtens fordi han blandt andet tilhørte en slags mellemgeneration, der samlede sig omkring deres passion for tennis.

Dette lokale slæng bestod af blandt andre Emmerik og Vilhelm, sønner af Johs. V Jensen, samt violinisten Richard Madsen, maleren Christian Møhls svigersøn.

De spillede tennis sammen, efter sigende hver dag i sæsonen på den private bane på Sandet, (se kortet på side 44) og i denne idræt viste Sievert en lige så original stil som i sin malerkunst.

I øvrigt skulle Sievert helst overtales til at deltage i selskabelighed, hvor han så til gengæld var et formidabelt midtpunkt, når han fandt åndsbeslægtede.

Ellen Kunwald holdt søndagsfrokoster, og familien Møhl inviterede til mange sammenkomster, bl.a. Sankt Hans-fester.

Det var en lille verden med et tæt naboskab, bestående af ven-skaber og slægtskaber.

Hus og atelier på Sandet

Nabo-husmandsenken til Otto Benzon (senere til Cæsar Kunwald) fik lov til at bo på aftægt indtil videre, som det var kutyme blandt de nytilkomne kunstnere i området.

Det var i dette husmandssted på Lille Ryvej 5, Ramløse Sand ved Arresøen, at Sievert og hans hustru kom til at dele en række lykkelige år indtil 1961.

Her levede de deres somre med datteren, Kirstine – datter af Lise Benzons mand af første ægteskab, maleren Kay Christensen – og sønnen – guitaristen Christian Sievert.

Han husker sin fars forvandling fra den ulastelige påklædning i Stockholmsgade til landlivets gevandter, af og til sammenholdt af sejlgarn og sikkerhedsnåle.

Erik Sieverts atelier for enden af Lille Ryvej, opført i 1940, foto eksteriør 2009.
Foto Lars Windfeld-Høeberg.

Andre konventionelle landliggere af det bedre selskab mente imidlertid, »at man ikke behøvede at ligne en lazaron, bare fordi man lå på landet«.

I 1940 kunne Sievert tage sit nyopførte atelier i brug for enden af Lille Ryevej, tegnet af arkitekten Knud Thorball. Her kunne han få den nødvendige, daglige arbejdsro, indtil familien ankom med eftermiddagsteen.

Sieverts færdigheder som gartner muliggjorde hans opbygning af en lille bedårende have omkring atelieret, hvor han – her på heden – desuden iscenesatte en åkandedam.

Han var kendt for sine kæmpe solsikker og fremtryllede efterhånden et paradys af tropiske blomster og træer.

Stendiger og en stenhøj blev skabt efter mange års aftenture på den rustne, sorte herrecykel i Tisvilde Hegn, hvor Sievert samlede de spredte, dyrebare sten, som Sandet skortede på.

På hjemturene balancerede han med den tunge last fastsnøret til bagagebæreren.

Gået i glemmebogen

Som mange af mellemkrigsårenes kunstnere var han efterhånden gået i glemmebogen; bogstavelig talt i 1990, da Nivaagaard Malerisamling skabte udstillingen 'Tisvildes trylleri' om kunsten omkring Tisvilde fra P.C. Skovgaard og til i dag, hvor Sievert manglede.

Men året efter fik han tildelt sin plads i Tisvilde-kunsten af den daværende direktør, Claus M. Smidt, i form af en særudstilling på selv samme Nivaagaard Malerisamling.

Sieverts værker findes offentligt tilgængelige i Esbjerg Kunstforenings Samling og findes desuden i en række private samlinger.

Gjethuset i Frederiksværk skal roses for den store udstilling i 2008 med 82 af hans malerier og akvareller, hvoraf mange var lokale motiver.

Og interessen er tiltagende, idet det ihærdige udstillingssted, Ramløse Sognelænge, i sommeren 2009 viste et udvalg af Sieverts akvareller, hentet fra egnen omkring Arresøen.

'Opstilling med to appelsiner', olie på lærred, 48 x 55cm, Erik Sievert, udateret, antagelig slutningen af 1940'erne.

Henvisning: Udstillingskatalog, Nivaagaard Malerisamling 1993, katalog nr. 32, side 15.

Privateje, affotograferet af Wictor.

Samtidig er en vandreudstilling på vej rundt på Sjælland, planlagt af Frederiksværk Kunstforening.

Erik Sievert (1897-1961)

Sievert kom fra et borgerligt københavnerhjem, og hans ungdom blev sat i gang med en uddannelse som gartner, en dragelse, som fulgte ham gennem livet.

Kunstnerisk var han selvlært, dog frekventerede han Harald Giersing som vejleder og var en kort tid elev på Gustav Vermehrens skole. Broderen Otto var også maler og autodidakt, og de delte lejlighed sammen i de unge år og var pot og pande.

Det uadskillelige broderskab er levende beskrevet i kunsthistorikeren, Sigurd Schultz' bog 'De to brødre' fra 1937.

Det uheldige for flere af mellemkrigsårenes maleres karriere var måske, at de i en vis grad byggede på naturalismens grund i en tid, hvor den abstrakte bevægelse vandt frem.

Men Sievert fandt sin egen form i en periode, hvor man skulle lede efter et normativt kunstsprog, og han blev (ifølge Weilbachs Kunstnerleksikon) den mest udtalte fauvistiske maler inden for den danske ekspressionisme, inspireret af de klassiske modernister, Matisse og Derain.

I 1929 blev han medlem af Decembristerne og var jævnligt gæst på Den Frie i begyndelsen af 1930'erne.

Sievert fik en del legater, særligt i 1930'erne og slog rod i Nordsjælland, da han for et legat på 2000 kr etablerede et atelierhus på Granhøjvej, oppe bag Lynæs engang i 1920'erne. Her omkring traf han Halsnæs-malerne Ditlevsen og Moldau.

Maleriet som personlig afspejling

Sieverts ungdommelige sind som arrogant kunstnerspire viste sig også fra en anden side. Han var langt fra menneskesky eller livs-sky, men en blufærdig person, der undgik kontakt omkring sin kunstneriske stræben, som han stred som en enkeltkæmper.

Arbejdet med maleriet kunne for Sievert blive så brydsomt, at nervøsiteten var uoverstigelig.

'Skovvej', olie på lærred, 77x85 cm, Erik Sievert, udateret, antagelig 1930erne.
Privateje, affotograferet af Wictor.

Engang i 1920'erne udstillede han ikke i fire år, men overmaledede mange af sine nye arbejder i selvkritik.

Sieverts motivverden begyndte med opstillinger og fulgte efter med livlige gadebilleder fra København.

Billederne skiftede mellem lukkede udsnit og motiver med større udsigter af landskab.

Det blev gennem årene også til en række selvportrætter, som afspejler Sieverts melankoli og eftertanke. Han udviklede evnen til selvforydelse og stræbte efter 'uafhængighed af den ydre verden'. Selvpromovering og markedsføring foragtede han.

Hans nervøse gemyt fik den nødvendige arbejdsro gennem det kærlige ægteskab i 1945, og det blev netop i 1940'erne at hans kunst fandt andre blomstrende retninger.

De senere års partier af skov og landskaber fra egnene omkring Lyngby, Lynæs og Arresøen udtrykker efterhånden en mere optimistisk holdning. Men Sievert ville trods alt »hellere lade Scharff om at lave skovbilleder«.

Farverne var i afsættet spillende livsfulde, men forløb efterhånden som helhed mere sparsomme og knappe i farvesynet med lysere og lettere farveklange, måske påvirket af Giersings grålige farvetoner.

Gennem hele sit liv skabte Sievert markante akvareller, bl.a. af en række motiver fra landskabet fra Tibirke Bakker med retning ud over Arresøen, som var den foretrukne lokalitet fra 1940'erne.

Hans ligeværdige skildringer af landskab og personer har et humoristisk indhold.

Efterhånden malede Sievert en række kraftfulde billeder af nøgen kvindemodel med sig selv, skildret som en form for deltager eller observatør, portrætteret inden for billedet lige som temaet 'maleren og hans model'. Vel at mærke var Sievert et så blufærdigt menneske, at han ikke accepterede at have en levende, nøgen model i sit atelier.

Sieverts efterladte værker er relativt få, idet han aldrig stod tilbage fra at kassere det, han mente var mindre gode ting.

Han var – måske til alt held – ikke belastet af en kunstuddannelse som maler. Han foragtede diskussioner om ismer og forstod kunsten som et mellemværende mellem ham selv og hans værk.

'Model', olie på lærred, 75 x 123cm, Erik Sievert, udateret, antagelig 1940erne.
Privateje, affotograferet af Wictor.

'Arreso' (udsigt fra Frederikshøj i Tisvilde Hegn ved Tibirke Bakker)
olie på lærred, 56 x 66cm, Erik Sievert, omkring 1950. Privateje, affotograferet af Wictor.

Erik Sievert døde af et hjerteslag i 1961 og blev begravet på kirkegården i Ramløse.

Kilder:

Udstillingskatalog 'Erik Sievert 1897-1961', Nivaagaard Malerisamling 1991.

Weilbachs Kunstnerleksikon III, 1952. (Sigurd Schultz).

Samtaler med Erik Sieverts familie og tidligere omgangskreds, 2009.

www.bruun-rasmussen.dk

www.artnet.com

www.gravsted.dk

Købmandsforretninger

Nedlagte og nuværende købmandsforretninger

i Vejby og Tibirke sogne

Af Kirsten Jørgensen

Vejby Købmandshandel

Stationsvej 14, Vejby

- Fra 1823 Madam Skovgaard med
landhandel
Hans Christian Behrens
1905 Jens Larsen
Johannes Nielsen
Svend Keller Jensen
1930'erne Knud A. Nebelon Ibsen
1945-1950 Else Kristensen
1956-1963 Købmand Flemming
1963-1984 Poul og Elna Jensen
Nedlagt i 1984 og derefter privat bolig

Vejby Købmand

Tisvildevej 4, Vejby

- Fra ca. 1920 Christian Julius Jensen
1924-1942 Christian Rejkjær
1944-1986 Jens Peter Hansen
1986-2006 Tove & Ove Nicolaisen
2006 Rema 1000 v/ Jack Helge-
sen

Halfdans kiosk- og bladhandel

Stationsvej 2, Vejby

1945-1969 Halfdan Charles Hansen

1969-1975 Lilly Hansen
(Halfdans enke)

1975-1979 Hanne Zarrs
(Halfdans datter)

1979 Nedlagt. Derefter udlejet til
en glarmester. Bygningen nu nedrevet

Ørby Købmandsforretning

Ørbygade 7, Ørby

Oprettet cirka 1888

1890 Jens Berthelsen Nielsen

? Christian Christensen

? Frederik Baun

1913 Niels Christian Nielsen

1921 Jens Poul Jensen

1926 Martin Wichmann

192? A.P.Andersen

1962-1978 Erik Petersen

1978 Nedlagt - herefter privatbolig for Laura og Erik Petersen

Unnerup Mølle - Dampbageri og købmandshandel

Stokkebrovej 37, Unnerup

1865 Hr. Helleesen næringsbrev
til detailhandel

1876-1895 Johannes Christian Westp-
hal

189? Chr. Bolvig

1909-1940 Jens Peder Jørgensen

1940-1953 Oline Marie Jørgensen (hans enke)

1953-1974 bager Richard Jensen

1974-1976 ? Dalå

Nedlagt 1976

1976-2007 smedemester Kristian Laurits Vogelsang. Nu privat beboelse

Strandvejskøbmanden

Rahbecks Alle 2, Vejby

1969-1976 Sonja og Arne Andreassen

1976-1982 Lise Larsen og
Frede Leganger

1982- ? Mona og Frede

Nedlagt ?

Ejer siden 1996 Michael Brandenborg

Huser nu Dansk Multiservice Nordsjælland Aps og privat beboelse

Mønge Købmandsbutik

Troldevej 3, Mønge

Ejere i en årrække var Kristine
og Richardt Kofoed

Nedlagt i slutningen af 1950'erne - nu
privat beboelse

Vejby Strand Købmandsforretning

Vejby Strandvej 7, Vejby Strand

1935-1961 Knud A. Nebelon Ibsen

1961-1962 Nørdum

1962-1963 Knud A. Nebelon Ibsen

1963-1972 Otto Peter Lindved Chri-
stensen

1972-1973 Anna Maria Lindved Chri-
stensen

1973-1995 Jens Bendix Petersen

1995-2007 Jan Haarkjær Super 1 og Super Spar

2007 Superspar v/ Sune Johannessen Wenzel

Holløse Købmandshandel

Holløse Gade 7, Holløse

Cirka 1915 Niels Peter Kristiansen med
både brændsel og mølleri
?
Villy Jørgensen
1945-1963 Regnar Pedersen
1963-? Købmand Christensen
Derefter privat beboelse

Holløselund Købmandshandel

Holløselund Strandvej 44, Holløselund
Oprettet 1925 – nedlagt 2007

1925 Niels Peter Kristiansen fra
Holløse Købmandshandel
1925-1932 Bestyret af hans søn Gun-
nar og dennes hustru
1932 Karl Oluf Hansen og Jenny
Sofie Hansen
1932-1977 Jenny Sofie Hansen
1977-1980 Bent Sørensen
1980-2007 Flere ejere
2007 Ejendommen købt af Jan Haarkjær
2009 Fiskeforretning

Godhavn Strands Købmandsforretning

Toftevej 1, Godhavn

1962-1978 Ejlet og drevet af Regnar
Pedersen (tidligere Holløse)
1979-2005 Niels Jensen VVS værksted
og beboelse
2005-
1978 Martin Swedler overtog ejendommen
Nedlagt

Tibirke Købmandshandel

Tibirkevej 17, Tibirke

Oprettet 1894 – nedlagt 1998

1895-1898 Købmand Thorup

1898-ca 1901 Johannes Christian
Westphal

1901-ca 1929 bestyret af Anna
Mathilde Westphal
(hans datter)

1929-1939 Mads Fris Jørgensen

1939-1979 Svend Aage Klint

1979-1983 Evald Jensen

1983-1998 Esther Jensen

Herefter beboelse og lejet ud til 'Nu og da Antique'

År 1957

Tisvilde Købmandshandel

Bymosen 6 A (tidligere Tisvilde Bygade
6)

Oprettet 1882 - nedlagt 1939

1882-1918 Edward Johan Nielsen

1918-1939 Hartvig Petersen

1939-1998 Ejert og beboet af Helene
og Oluf Jørgensen

1955-1965 Skrædder Bertelsen lejede forretningslokalet

Nu privat beboelse

År 1910

Købmand Koblegaard

Bymosen 5 (tidligere Tisvilde Bygade 5)

? Olsen

? Jensen

1950'erne H.H.Koblegaard

? Aksel Mogensen

1963-1976 Elmer og Aase Jensen

Nedlagt 1976 herefter beboelse for ægte-
parret indtil 1999

År 1963

Anderssons Købmandshandel

Tisvilde Bygade 20, Tisvilde

Fru Andersson drev forretningen efter

hr. Anderssons død

1949-1970 Johanne og Peter Verner
Nielsen

1970-1972 Karin og Per Nielsen

1972-1976 Jan Valery

1976- Holger ?

Nedlagt år ?

Butik med kunsthåndværk ved Kirsten Borgen

Nu privat beboelse

Købmandshuset

Hovedgaden 2, Tisvilde

1920'erne

1930'erne Olsen

ca 1946- ? Jørgensen

1952-1996 Poul Richardt Pedersen

Ejendommen overtaget af Leif Stubkjær

Lejet ud til Nybolig v/Palle Lyshøj

og beboelse

Købmandshjørnet

Hovedgaden 53, Tisvildeleje

Under 2. Verdenskrig ejet af Axel Vogel

Derefter overtaget af Hedes-Pedersen,

som solgte til Silgowisch

1952-1971 Else og Vagn Søby

1971-1989 Neuschæfer

1989- Thomas Christensen - Spar

Landorfs Købmandshandel

Hovedgaden 57, Tisvilde

1955-1984 Johanne og Hans Landorf
Hansen (efter Strandbasarens nedrivning)

1984-1989 Jan Valery

1989-2005 Ingelise Sørensen

2006 købt af Michael Stjerne
Sode Nielsen

Ejendommen huser i dag forretningerne Home, Siam og beboelse

Aage Olsens Købmandsforretning

Hovedgaden 65, Tisvildeleje

Oprettet 1900 – nedlagt 1983

1900-1918 Ole Hansen Corneliussen

1918-1931 Ellen Olsen (hans datter)
driver forretningen

1938-1955 Ellen Olsens mand Lars
Peter Olsen får næringsbrev

1955-1983 Aage Olsen (Ellens søn)

Nedlagt i 1983 og forretningen blev lejet ud til 'Tisvildelestuen' med kunsthåndværk.

1995 solgte Aage Olsens enke ejendommen til Avi Lys Aps

Frederik Nielsens Købmandshandel

Højbohusvej 1, Tisvilde

Oprettet 1901 – nedlagt 1919

Detail i 1901 senere brændevinshandel

Siden 1919 Badepension Højbohus

2005 Tisvildeleje Strandhotel

Joost Købmandshandel

Hovedgaden 84, Tisvildeleje
Oprettet i slutningen af 1880-erne
1890-1911 Martin Jensen
1911-1940 P. Th. Joost
1940-1970 Johanne og Karen Joost

Strandbasaren

Tisvildeleje
Opført i 1926 – nedlagt 1958
Adressen ville i dag have heddet Hoved-
gaden 85
I omkring 30 år drev H. Landorf Hansen
landhandel her
Bygningen blev revet ned i forbindelse
med renovering af Hovedgaden i midten
af 1950'erne

Første købmandsforretning i Tisvildeleje

Ved Stranden 5-7, Tisvildeleje
1888 Ole Hansen Corneliussen bygger købmandsforretning
1895 Marie Pedersen køber forretningen
Senere Niels Ingemann Hansen (ifølge Verner Gudmandsen)

Købmandsdatterens erindringer fra Vejby

Af Hjørdis Bernhard (født Hansen)

Sådan begyndte det

Efter at have stået bag disken i 42 år flyttede mine forældre til Helsingør. Ove og Tove overtog forretningen og ombyggede og moderniserede den yderligere. Nu står der Rema 1000 på den store bygning sammesteds. Vores barndomshjem er blevet jævnet med jorden. Men minderne har vi da lov at have.

Vi børn voksede op i et dejligt hjem og følte os omgivet af vores forældres kærlighed. Jeg ser tilbage på min barndom med glæde og taknemmelighed.

Årsagen til vores ankomst til den lille landsby var et godt tilbud, som far og mor ikke kunne modstå: Rejkjærs købmandsforretning var til salg. Men det var ikke uden problemer. Året var 1944. Købesummen var 35.000 kr. + et varelager på 11.000 kr. Efter 12 gode år i Frederikssund Brugs startede købmandslivet i Vejby.

Der var nok at gøre med at afveje mel og sukker, sælge koks og kul fra lageret og holde styr på rationeringsmærkerne, der krævedes i krigens tid. Der var tydelig knaphed på varer. Også tyske soldater havde ærinder i forretningen, og det kunne ske, at et ulykkeligt, ungt menneske betroede sig til far, som så havde nytte af det tysk kursus, han havde læst.

Vi var vigtige for hinanden

Budcyklen var til fornøjelse for børnene i familien (Hjørdis, Randi og Torben samt fætrene Kaj Mogens og Jørgen Jensen fra Korshøjgård i Ørby) og særdeles nyttig til at bringe varer ud i nærmiljøet. Der blev efterhånden brug for en lærling, kommis eller ekspeditrice, og undervejs blev det til en hel del medarbej-

Købmand Hansens budcykel. Fra venstre ses børnene Hjördis, Torben, Kaj Mogens, Jørgen og Randi. Billedet er taget på købmandens gårdsplads. Fotograf: J. P. Hansen - 1944

dere. Københavneren Verner Wilhelmsen var den første og boede i et værelse på loftet. Af lokale folk var der Johannes Hansen og Tove Larsen, Elna Sørensen (som var med i flere omgange), fru Grundberg fra Tibirke og min moster Ida Holm-Larsen fra Helsingø.

Vores nærmeste naboer var Steffi og Christian Jørgensen, af gode grunde kaldet Maler-Christian. Han havde flere brødre i byen. Steffi gik dagligt ud og ind i vores hus og var en helt uundværlig del af vores barndom. En humørspreder af format. Hun gik hver dag rundt i sin have og snakkede volapyk i høje toner med sine kære høns. Hun var en ener i allerbedste forstand. Da hun var født i Østrig, var dansk selvfølgelig ikke hendes modersmål, og det gav sig udtryk i, at hun bare sagde: »Ding«, når hun ikke kunne komme i tanker om det danske ord.

De andre handlende

Vejbys manufakturforretning lå lige overfor og ejedes af ægteparret Mary og Herman Hemmingsen. Han var altid velinformet angående det interessante nyhedsstof fra den lille by. Det kom aldrig på tale i vores familie at købe tøj andre steder end her. De var jo vores kunder, og loyal måtte man være. Derfor købte far også med jævne mellemrum en skjorte »for at støtte Hemmingsen«, som han sagde. Nogle af dem fik han vist aldrig taget i brug.

Der var en sti mellem manufakturforretningen og cykelsmeden. Hans rigtige navn var Peter Andersen, men han blev aldrig kaldt andet end Cykel-Peter. På værkstedet havde Cykel-Peter frit spillerum. Privatboligen bagved var fru Ernas domæne. Her herskede både disciplin og renlighed.

Hos Cykel-Peter var der så hyggeligt, og selv vi børn kunne finde på at droppe ind hos ham og få en snak. Han var omgivet af oliekanter, reservedele og værktøj og arbejdede på folks gamle cykler med stor omhu, mens han indimellem tog sig en slurk af ølflasken på bordet. Når cyklen var færdig, prøvekørte han den op ad vejen, og timebetalingen var så beskedent, at han vist kun havde tilfredse kunder.

Udvalget i mine forældres købmandshandel begrænsede sig de første mange år til kolonial og isenkram, så mor sendte os børn i byen i forskellige ærinder. Måske skulle vi til gartneren og købe blomster hos Erna Larsen eller have forsålet sko hos skomager Edmund Pedersen. Eller hente brød hos bageren eller kød og pålæg hos slagteren.

Hos bager Jensen havde de dejlig friskt brød, og de var så flinke. Mor bagte mange kager, men aldrig brød. Det var længe før den tid, hvor far under store betænkeligheder og overvejelser overskred sin egen grænse for anstændig kollegial opførsel og selv begyndte at handle med brød og slagtervarer.

Jeg kunne godt have sommerfugle i maven, når jeg skulle til slagteren. Bare det nu var hans søde kone, der ekspederede! Slagter- Gunnar kunne godt være noget bøs. Men leverpostejn og det afskårne pålæg var tiptop i kvalitet. Og på bestemte dage kunne man købe direkte fra slagterens bil.

Købmand Hansen og hans datter Hjørdis i forretningen - 1970

Halfdans hjørne, byens nyhedscentral

I kiosken var der altid munterhed. Det sørgede Halfdan for. Det var nemlig ikke bare handel, der foregik. Af og til kom harmonikaen frem midt på en almindelig hverdag, og hans sang rungede ud over Hjørnet, mens den sorte skottehund vimsede rundt.

Halfdans gamle mor, Dagmar, som boede i København, kom til Vejby om sommeren og fik husly i en lille stue på gavlen af huset. Hun var en meget kær gæst for os børn. Dagmar stod nemlig for salget i iskiosken, og når vi – vist nok lidt generte – bad om en 'Dagmar-is', blev der gerne lagt en ekstra kugle i kræmmerhuset.

Hans kone, Lilly, var damefrisør. Her blev mor fast kunde, og her faldt mine lange fletninger for saksen efter konfirmationen.

Bag præstegården førte en høj bakke op til kirken. Byens børn jublede, når sneen faldt. Kirkebakken kunne rigtig give fart, og vi blev ved, indtil mørket faldt på.

Famileliv

Mor var ud af en landmandsfamilie fra slægtsgården Korshøjgård i Ørby, i daglig tale kaldet Gården. Den havde min morbror Peter overtaget, da mine bedsteforældre, Nille og Julius Jensen, gik på aftægt og flyttede ned på deres lille husmandssted i Lavø. Men så længe min gamle morfar havde kræfter til det, gik han op på Gården og hjalp til.

De fleste i familien var beskæftiget inden for landbrug eller handel. Vi havde et dejligt familiefællesskab og samledes jævnligt hos mormor og morfar og havde det sjovt sammen med vores fætre og kusiner. Der blev leget, klatret i blommetræerne, sunget og spillet, og morfar sluttede altid aftenen med et ord fra Bibelen. I mange år holdt han – og senere morbror Peter – søndagsskole på Korshøjgård, og vi traskede ud ad Ørby-stien for at være med. Om vinteren tørrede tante Ellen vores våde vanter på komfuret.

Juleaften var alle inviteret op på Gården til gæstesteg og risalamande i stadsstuen. Vi børn blev rigtig sat på pinebænken, for inden gaverne blev hentet frem fra deres skjulested, skulle juleevangeliet læses, og en masse julesalmer synges omkring træet. Juletravlheden havde ganske udmattet forretningsfolkene, og som regel faldt en og anden i søvn i lænestolen.

Søndagsskole

Det faste punkt om søndagen var mødet i Luthersk Missions missionshus i Helsingør. Om vinteren var der fyret godt op i den store kakkelovn. Også de små ører lyttede, når Bibelens ord blev udlagt, og troen på Jesus voksede frem.

Det var altid spændende, når der var besøg af en missionær, som kunne fortælle om livet i Afrika. Og i barnesindet voksede der et stærkt ønske frem: Tænk, om jeg selv en gang kunne rejse

til fremmede lande og fortælle mennesker om Jesus! Sådan blev det faktisk, men det er en anden historie.

Far var en stor psykolog

Travlheden voksede støt i købmandshandelen, som årene gik. Der var en købmand mere ned mod stationen, men hver passede sit og betjente sine faste kunder.

Far var i sit es, når han ekspederede. Han elskede kontakten med mennesker. Alle skulle behandles med respekt, men ikke alle kunne man behandle ens, mente han.

Om sommeren var der ekstra travlt pga. de mange københavnerne, der kom ud til deres sommerhuse. Fra købmandens side var servicen i top. Far brugte mange kræfter og megen energi på vareudbringning - også til de fastboende. Nogle steder måtte han ind og tage en snak. »For,« som han sagde »det drejer sig ikke bare om det at handle. Der er også psykologi med i det.« Far fik mange venner blandt sine kunder.

Et fast punkt på dagen var ½ times middagshvil på sofaen. Det gav fornyet energi til den lange arbejdsdag, som strakte sig til langt ud på aftenen, når kassen omsider var gjort op.

Min fantastiske mor

Mor havde en stor arbejdsbyrde, men hun var altid først og fremmest til stede for os børn. Hun passede husholdningen, hjalp i butikken og satte en ære i at holde haven i fin stand. Derudover var hun meget gæstfri og havde en særlig forkærlighed for dem, der var lidt specielle, de små i samfundet. Jeg husker flere af dem. F.eks. Kristian, med snus i mundvigen, der kom kørende på sin knallert og gik under navnet Kristian-Kat. Han var hyggelig og godmodig. Hver uge udfyldte han troligt sine tipskuponer og havde en tyrkertro på, at han ved næste udtrækning var heldig og havde en 12-er. Han så meget op til min bror, Torben, og skulle altid høre hans mening om den sag. »Hvad mener du, Torben? Næste gang er den helt sikker, ikke?« Og den bemærkning blev altid skyllet ned med en grøn Tuborg.

Hjørdis med sine skolekammerater og fru Drachmann i lærerindeskolen i Vejby - 1946

Og så var der Bjerre, der i højden ragede noget op over gennemsnittet. Han sagde aldrig nej til en kop kaffe. Han var fuld af vittigheder. Når vi spurgte ham, hvorfor han var så lang, forklarede han det med, at han havde haft kunstgødning i træskoene som barn.

Og så selvfølgelig Ellen fra det gamle nabohus bagved, søster til Erling Christensen, gift med Edith. Hun kom ind på bestemte ugedage. Sommetider gik der dog kludder i systemet, og det skabte nogen forvirring. Ellen satte sig altid i en bestemt stol, og

man behøvede ikke at tænke på underholdning, for hun snakkede med sig selv uden stop.

Skolegang

Så kom den tid, hvor skolen kaldte. Forskolen med de to første klasser lå nede ved sandgraven.

Året er 1946. Eleverne har taget opstilling på trappen sammen med vores lærerinde, fru Dina Drachmann. Vi elskede hende. Hun var så god mod os. Om morgenen stod vi på række for at få en skefuld levertran eller en vitaminpille, og det kunne der nok være behov for i efterkrigstiden. Sandgraven ved skolen var en herlig legeplads i frikvartererne..

I teenageårene betyder kammeratskabet meget. En af mine veninder var Anja Andersen, der kom til byen som 13-årig og boede på den fine Askemosegård lidt uden for byen. Her var der mange spændende ting, bl.a. en gammel bil med kaleche, som gik under navnet 'Urmageren', og som vi tillod os at farte rundt i på markerne. Undertiden kunne man også være heldig at få en ridetur. Hendes mor fordybede sig meget i Bibelen, og også af den grund satte jeg pris på at besøge Askemosegården.

Ferieliv

En af sommerens spændende begivenheder var sommerlejr på Vesterpris i Tisvildeleje. Det lå i skoven ca. et kvarters gang fra stranden. Det var herlige tider med badning, bibeltimer, leg og sport. Alvor og skæmt i en skøn blanding.

Af og til satte vi os i bilen og kørte på udflugt, og det gik derudad med 50 km/timen. Jeg led en del af køresyge, og måtte indimellem sættes af ved vejgrøften. Her er vi nået så langt hjemmefra som til Frilandsmuseet – og Steffi fik et lift med.

For mor og far var deres egne tre børn ikke udfordring nok. Hvert år kom der et eller flere ferie børn både fra ind – og udland. Den første var Jytte fra Husum, som trængte til at komme ud af storbyen til landlige omgivelser. Siden kom Kalle fra Flensborg og Thomas fra Nürnberg. Han var mulat og barn fra krigens tid.

Hjørdis og Torben foran fjernsynet sammen med hunden Zenta - 1956

Emil fra Offenbach am Main i Tyskland havde jeg kontakt med i mange år. I parentes bemærket slæbte han et helt spisestel med som gave til vores bryllup!

Som sagt var vores hjem et åbent hjem. Det blev særlig aktuelt, da vi, vist nok som de første i Vejby, fik fjernsyn. Det var noget af et trækplaster, og unge mennesker fra nær og fjern fyldte tit stuen til bristepunktet. Sågar fra Græsted mødte publikum op. Dog – en af dem kom vist mest for min skyld. Og han blev siden min mand.

Tibirke Købmandshandel

40 år med Ida og Svend Klint

Fortalt af døtrene Sus og Lone Klint

Det startede for 116 år siden...

Tibirke købmandshandel blev grundlagt i 1894 af Rasmus Nielsen, som solgte den til Johannes Christian Westphal i 1898 for 7.000 kr. Enkefru Marie Andrea Frederikke Westphal solgte i 1927 Tibirke Købmandshandel til Mads Friis Jørgensen og dennes hustru Kirstine Jørgensen for en købesum på 25.000 kr. De drev købmandshandlen indtil 1939, hvor de solgte den til Ida og Svend Klint, som havde den i 40 År.

Ida og Svend Klint kom fra Ringsted, men kendte på forhånd enen, da Ida havde været kommis hos Mads Friis og Kirstine i sommeren 1937 og Svend, som var uddannet tømrer, havde arbejdet samme sommer hos tømrer- og snedker firmaet Poulsen og Nielsen, Tisvilde.

Da Mads Friis, som var Svends svoger, arvede en forretning i Hørsholm og satte Tibirke Købmandshandel til salg for et rimeligt beløb, slog de til, da Ida havde arbejdet flere år i forretning.

Og der blev knoklet!

Det blev en hård tid de første år for ægteparret, alle sparepengene var brugt til forretningen, så hjemmet var sparsomt møbleret. For Idas sidste løn købte de en spisestue og arvede også lidt møbler fra forgængeren. Godt et år efter brød 2. Verdenskrig ud, og der blev mangel på varer, brændsel og benzin. Ida skriver til sin familie i oktober 1940, at de håber snart at få benzin igen. Manglen på benzin bevirkede, at Svend måtte bringe alle varerne til Bakkerne ud på budcykel, så han havde ingen problemer med overvægt.

Svend og Ida Klint bag disken i købmandsforretningen - 1970

Da krigen var overstået viste det sig at blive en rigtig god forretning, med stor forskel på sommer og vinter, da der var få fastboende og mange landligere.

Svend havde et specielt forhold til de lokale håndværkere. Han vidste hvad de snakkede om, og påtog sig at skaffe det værktøj de manglede og solgte det med rabat.

Tibirke købmandshandel var en blandet landhandel, man kunne praktisk talt få alt hvad man skulle bruge i det daglige såsom kul, koks, benzin til bilen, forskelligt husgeråd f.eks. kedler og gryder, undertøj, håndklæder og naturligvis fødevarer.

Merkur havde et godt øje til Svend og Ida

Selve forretningen var indrettet med en disk i midten hvor kunden var på den ene side og købmanden på den anden. Disken var orangefarvet og delt i felter med handlens gud malet i ovaler i felterne. Den bagerste del af rummet var skilt fra med en glasvæg, og her var viktualieafdeling, hvor man kunne købe pålæg. Desuden kunne man bestille medisterpølse, der blev leveret om fredagen, når bilen fra Hillerød Andels Slakteri kom.

Der var to udstillingsvinduer og imellem disse en bänk, hvor man kunne hvile sig og høre nyt. På bjælkerne oppe under loftet hang alskens pottes og pander på søm. Når nogen så skulle se på tingene, havde de et kosterkaft med en krog på, som de tog de ønskede ting ned med.

De gode tider kommer

Svend byggede om af flere omgange. I 1950 gjaldt det en større kælder og samtidig blev der lavet rigtig 'træk og slip' til privaten, og i 1953 blev der bygget udstillingsvinduer uden på huset. Sladrebenken kom væk og viktualieafdelingen blev nedlagt. Rummet blev dermed større og der kom en disk mere, hvorpå der også var et glasskab til ost. Ida var nemlig uddannet på et mejeri og var kendt for sit gode udvalg af oste. En lille pudsighed: Ida havde også oste, der var meget gamle, men ville man have af

Tibirke Købmandshandel i 1957

dem, skulle man altså tage hele osten eller møde op med en, der tog den anden del.

I 1963 kom så den helt store tur. Hele udlængen, hvor der var lager, garage og kulkur, blev revet ned. Et nyt supermarked med selvbetjening opstod, dog kunne man stadig blive betjent, hvis man ønskede det.

Svend lavede alt tømrerarbejdet selv, så efter den vinter strammede flippen ikke.

Ida passede forretningen alene det meste af tiden, så de var glade og stolte, da de var færdige og kunne indvi forretningen fredag den 12. juni 1964. Tilbygningen var på 170 kvadratmeter hvoraf de 100 var til forretningen. Den gamle del af forretningen blev så brugt til isenkram og tobak. Helt for enden af den eksisterende butik blev lavet en adskillelse med glas ind til kontoret. Også et pengeskab stod her og blev brugt til opbevaring af regninger og papirer.

Et tårnhøjt serviceniveau

Tibirke Købmandshandel var en udpræget sæsonforretning. Omkring 1960 boede der fast ca. 2000 i Vejby – Tibirke sogn, om sommeren var der ca. 20.000. De boede i sommerhuse eller hos de fastboende, som lejede en del af deres bolig ud. Derfor var der stor forskel på sommer og vinter. Om sommeren blev forretningen åbnet kl. 7. Der var to ansatte til hjælp i butikken. En bydreng til forefaldende arbejde og korte ture med varer på budcyklen. Om eftermiddagen kom en chauffør som kørte varer ud i Tibirke Bakker. Kunderne ringede og bestilte varer inden kl. 13. De blev så pakket i spånkurve og bragt ud samme dag. Når så folk kom fra stranden skulle de lige ind og have det de havde glemt, så der kunne være meget travlt de sidste par timer. Kl. 17.30 lukkede forretningen, men der skulle gøres rent, gøres kasse op og laves regnskab.

I huset var ansat en ung pige til rengøring, børnepasning og madlavning alt under Idas kyndige vejledning. Når pigen så havde fri onsdag eftermiddag måtte Ida og Svend selv passe børnene. Lone sad, da hun var lille, i en spånkurv skubbet ind i disken,

hvor der manglede en skuffe. Sus sad tit inde under kaffemøllen på bolsjedåserne.

Om vinteren var det ikke så hektisk. De kunne trække det lidt med at åbne om morgenen, men håndværkerne skulle lige have mulighed for at købe øl og cigaretter, inden de mødte på arbejde. Der var kun varetur til Bakkerne om fredagen og Svend klarede det selv. Som medhjælper havde de nu kun en dame fredag og lørdag og så den unge pige i huset.

Alle højtider lignede sommertiden, kun var der mindre personale og åbningstiden var altid til kl. 20 før en helligdag. Påskelørdag var nok den dag der var mest hektisk, alle skulle lige hen til købmanden - det være sig fastboende som landligere.

Der var en klar arbejdsfordeling. Svend stod for de ting der var uden for så som sortering af flasker, kul, gas og lignende. Ida sørgede for at der var fyldt varer op, og at rengøringen var i orden. Det samme gjaldt regnskaberne. Svend førte hovedbogen og den daglige kasseoptælling. Ida styrede kunderegnskabet. Der var tre måder at få kredit på. Klatgælden kom op at hænge på spiret, helst ikke for længe. Så var der dem der købte på bog, dvs. de varer man havde købt blev skrevet ind i bogen, som man fik med hjem. Hver den første i måneden blev den gjort op og man betalte. Nogle fik så en dram og cerut ved samme lejlighed. Landligerne købte også på kredit, men her blev det skrevet i bøger med karbonpapir, så der blev en kopi, som de fik tilsendt. Enten betalte de når sommersæsonen var slut eller til nytår. Det var lange kreditter, man havde på det tidspunkt.

To personligheder, der har været med til at tegne nutiden

Tibirke har i mange år været kendt som kunstnerkoloni. Og indimellem måtte købmanden vente lidt med regningen, til der havde været udstilling eller et større arbejde var færdigt. Som tak fik de så indimellem et billede, eller det var en del af betalingen. Som følge deraf blev Svend og Ida meget kunstinteresserede og brugte noget af deres sparsomme fritid til at gå på kunstudstillinger.

Svend og Ida var også meget interesseret i lokalsamfundet. Svend blev i 1951 kasserer i Turistforeningen og var med til at få etableret parkeringspladsen i Tisvildeleje. Den åbnede den 2. juli 1957. Svend var også overbevist om at hvis skoven brændte, ville området være ødelagt, så derfor var han brandfoged i en lang årrække. Desuden var han i bestyrelsen for Nordsjællands Købmandsforening og i øvrigt med til at stifte Vejby Tibirke Selskabet i 1966 og sad i dets repræsentantskab.

Ida var i mange år medlem af børneværnet og formand for grundlisteudvalget.

Svend døde den 24-3-1984. Ida døde den 7-1-2008. De ligger begge begravet på Tibirke Kirkegård.

Købmandsforretningen - en blandet landhandel

Af Lars Windfeld-Høeberg

En blandet landhandel betegner gerne spøgefuldt en mangeartet virksomhed med dit og dat – altså et mismask af alskens ting og sager til salg.

Vore dages supermarkedskæder har filialer her og der i udvalgte småbyer som noget ret nyt. Men den klassiske købmandsforretning siges at have sit udspring i den improviserede handel, som kunne finde sted i porten til visse bondegårde i landsbyen. Her kunne man handle eller bytte sig til de råvarer og genstande, som man ikke umiddelbart kunne skaffe sig.

Selvforsyning i 800 år

I det 800 år gamle landsbyfællesskab var der ingen købmandsforretninger i almindelig forstand. Dog havde man mulighed for at sælge og bytte sin egen overproduktion af for eksempel fødevarer, øl, klæde eller brændsel til andre i landsbyen. Samtidig foregik der anden handel hos håndværkere som snedkeren, smeden og skomageren.

I købstæderne drev købmandsgårdene import/export og havde bl.a. grossistvirksomhed.

Men på et tidspunkt blev udvalget af varer mærkbart udvidet, da den industrielle produktion holdt sit indtog omkring midten af 1800-tallet. Standardiserede produkter fra fjerne lande og fabrikker blev fremtidens kendemærke, selv om de lokale varer fortsatte.

Købmandsforretningen opstod rundt omkring i de mindre byer.

De nye varer på hylden

I oldeforældrenes tid var der små, blandede landhandler i næsten enhver landsby. Man skal såmænd ikke være meget over 60 år for at kunne huske den svimlende blanding af alverdens dufte, som berusede ens næse, når man trådte ind ad døren til købmandens butik: Kaffe og spegesild blandede sig med duften af tjære, tobak og sære krydderier.

Lidt isenkram, redskaber og arbejdstøj var der sandelig også plads til i de ganske små købmandsbutikker.

Det ønskede kvantum blev vejjet af, og hver kunde blev ekspederet personligt.

Udvalgt af varer var uendeligt, men bestod vist aldrig af fersk kød, fisk, mælk og brød, som man kun kunne få hos slagteren, på mejeriet og hos bageren.

Det skal med, at der ud over forretningerne var en del rundende salgsvogne, som solgte madvarer direkte ved forbrugernes køkkendør; det kunne være af kød, fisk, ost eller brød.

Den sidste rigtige købmand

Den sidste 'rigtige' købmand har måske snart drejet nøglen om til sin forretning i vores lokalområde. Muligheden for at købe stort ind udenbys gør 'den lille lokale' undværlig.

Men historien om de 23 købmandsforretninger i Vejby-Tibirke sogne er værd at skrive, selv om en del spor allerede er forduftet.

Vejby Kirkes 900 års historie

Af Torkil Sørensen

Vejby Kirke set fra Askemosevejen mod nord. Foto: Wictor 2008

Vejby Kirke er cirka 900 år gammel. Bygget i sten er her et minde om den tid, da kristendommen for alvor slog rod i Danmark. I årene mellem 1070 og 1076 skrev magister Adam af Bremen om Nordeuropa, herunder også om vor egn. Han skriver, at der fandtes 300 kirker i Skåne, 150 på Sjælland og 100 på Fyn. På det tidspunkt var næsten alle disse kirker af træ. Den nye tro var dog endnu ikke helt rodfæstet fremgår det af hans beretning:

- Kvinderne bliver straks solgt, hvis de har bedrevet utugt.
- Sjælland er overordentlig rig på guld, som samles sammen på sørøvetogter. Disse sørøvere kalder de vikinger...

- Sjælland er en ø af meget stor udstrækning i det indre af den baltiske havbugt. Den er vidt berømt såvel for sine tapre indbyggere som for sin rige afgrøde og har en længde af 2 dagsrejser, mens bredden er omtrent lige så stor. Den største by er Roskilde, danernes kongesæde. Denne ø ligger i lige stor afstand fra Fyn og Skåne, og overfarten tager en nat.

Hvis Adam af Bremen har været her, har han nok ikke sejlet over Øresund nær det senere Kronborg. Først i cirka 1140 skrives den ældste Danmarks historie, Roskilde krøniken. Den har en helt anden synsvinkel end beretningerne nedskrevet af Saxo et halvt århundrede senere. Kort efter 1200 nævnes Vejby første gang på skrift som Weyby. Men allerede et hundrede år tidligere er der altså blevet bygget en stenkirke her, der dog ikke i første omgang blev så stor som den nuværende kirke.

I det nu daværende Frederiksborg Amt var der i middelalderen 4 købstadskirker og 54 landsbykirker samt 9 klostre. Kun Helsingør er fortsat købstad – Skibby, Søborg og Slangerup har siden mistet denne værdighed. I Frederiksborg Amt er nogle af de ældste stenkirker:

- Slangerup, kirke og nonnekloster 1100
- Jørlunde 1100 (bygherre sandsynligvis Skjalm Hvide fra Sjællands stormandsslægt, Hviderne)
- Vejby Kirke 1100
- Tibirke og Skibby 1125
- Birkerød og Nørre Herlev 1150
- Tikøb og Søborg 1175

Vejby Kirke blev opført ca.1100. Der er dog forskellige skøn for det nøjagtige tidspunkt; 1090-1100, 1105 eller den mere sikre afgrænsning 1066-1125. Kirken er opført i engelsk-normannisk stil, altså efter erobringen af England i 1066 og før denne stil gik af mode i 1125. Sognebønderne har næppe tilkaldt en engelsk bygmester, men hvem var den lokale stormand som kan have stået bag? I dag er der ingen godser her. Måske har munke været bygmestre, selv om Esrum Kloster først blev opført senere. Sogn kommer af at søge – kan bygherrerne alligevel have været sog-

nets mere jævne folk? Eller blev byggeriet måske betalt med røvet guld fra vikingetiden, som Adam af Bremen nævner ca.25 år før?

At bygningen af Vejby Kirke – en af de første stenkirker i Nordsjælland – skete netop lige her, er værd at gruble over. Her er én beskrivelse af kirken:

- Kirken er bygget af kvadertilhuggede gulgrå skånsk sandsten fra området omkring Helsingborg. Under de tilmurede romanske vinduer ses udvendigt og indvendigt en kordongesims (et vandret, profileret bånd af mursten – red.). Portalen omkring syddøren fra våbenhuset til skibet er formodentlig den oprindelige, stilen er engelsk, bragt til England med Vilhelm Erobreren i 1066. I England gik den af mode o. 1125. Portalen har frisøjler. Søjleskafter og baser er nye, men kapitælerne er oprindelige. Trædøren bærer årstallet 1556. I en vinduesniche i nordvæggen kan man se ornamentudsmykning (o. 1150), der stilmæssigt ikke hører sammen med andre kalkmalerier i området men med udsmykninger i skånske kirker.

Vi kan håbe på, at der kommer nye målemetoder, som måske en dag præcist kan tidsfæste kirkebyggeriet. Forbindelserne til Skåne er interessante. På samme tid – i 1103 – bliver Lund ærkebispesæde – i første omgang for hele Norden. Dette nye ærkebispesæde vækker ikke begejstring i Hamborg-Bremen, der indtil da havde haft Norden under sig. På et tidspunkt får Hamborg-Bremen tilbagegivet værdigheden, men Ærkebiskop Eskil kæmper ihærdigt for selvstændigheden, og efter mange forviklinger fastholdes Lund som ærkebispesæde. Efterhånden etableres der dog et nyt norsk ærkebispedømme i Trondheim og et nyt svensk i Uppsala. Men den tyske indflydelse bliver holdt i skak. Tidligere – som det fremgår med byggestilen i Vejby – var et alternativ inspiration fra England, der nok var særlig stærkt mens Knud den Store var konge over både Norden og England. Efterhånden blev Frankrig mere et nyt kulturcentrum med universitet i Paris og en ny klosterbevægelse i den vestlige del af landet, der snart spredte sig hastigt – også til Esrum kloster.

Kirken blev bygget i en periode med økonomisk fremgang. Kong Niels regerede 1104–34. Perioden endte dog i ny borgerkrig. De kaotiske år sluttede først, da Valdemar den Store havde sejret over sine rivaler godt 30 år senere.

Tiende nævnes første gang i et gavebrev fra Ærkebiskop Eskil 1135. Tiende betalte for opførelse af de mange nye stenkirker, der i den periode afløste tidligere trækirker rundt i Danmark. En tredjedel af tiende gik til sognepræsten, en tredjedel til kirken og en tredjedel til bispen. Andre steder fik de fattige også en del. Kirken bliver i hvert fald nu for alvor etableret og magtfuld – dog i stadig strid med kongemagten.

Måske har tiende været i brug tidligere. Det er muligt at denne kirkeskat også finansierede Vejby Kirke, selv om f.eks. bogen '400 danske landsbykirker' mener den er opført af en udenlandsk bygmester på grund af den ret sjældne engelsk-normanniske stil, der lokalt kun er kendt i den lidt yngre nabokirke i Valby.

Nu vi er ved nabokirker, så lad os nævne Tibirke, som Vejby i hundreder af år har dannet pastorat sammen med. Her er en beskrivelse:

- Tibirke Kirke antages bygget omkring år 1120–1130 som en lille romansk kampestenskirke bestående af kirkens nuværende andet og tredje fag, samt et lille kor med apsis. I sidste del af 1300-tallet er kampestenskirken blevet udvidet med sit nuværende vestlige fag. I 1400-tallet er det oprindelige kor revet ned, og et kor, der er større end skibet, er opført. Tårnet er opført i første halvdel af 1500-tallet, men har gennem århundreder gennemgået mange ombygninger.

Der blev skrevet historie i sten i de år. Fra ca. 1160 vinder teglstensbyggeriet frem – også ved kirkebyggeri. Der opføres i alt cirka 2000 kirker, hvor af 1500 eksisterer endnu. De er nagelfast historieskrivning fra en tid, hvor der på skrift kun blev skrevet få og korte krøniker.

Der blev bygget andet end kirker. Ca. 1150 får ærkebiskop Eskil opført Søborg Slot. I 1152 får den driftige Eskil en flok cisterciensermunke med fra moderklosteret Clairvaux, og de

overtager nu Esum Kloster, som dog er ældre. Det nævnes allerede i 1140.

I 1157 fanges ærkebiskop Eskil i Burgund på vej tilbage fra besøg i Rom. Sagen bliver central i en strid mellem paven og kejser Frederik Barbarossa. Det ender med frigivelse – 1158 er Eskil igen i Danmark. Han er ikke den eneste driftige biskop. I 1163 får biskop Absalon franske munke fra karteuserordenen til Asserbo, men de rejser tilbage i 1169 og klosteret bliver i stedet ladegård til hans cistercienserkloster i Sorø.

I 1170 er der en markant højtidelighed i Ringsted Kirke, hvor Valdemar den Store krones og hans far Knud Lavard helgenkåres. I 1177 afløser Absalon Eskil som ærkebiskop i Lund. Som noget helt unikt får han samtidig lov til at forblive biskop i Roskilde. Han er dog ikke lige populær alle steder. I 1180 gør bønderne i Skåne oprør mod Absalon. Han er for streng i forhold til at påbyde præsterne cølibat – og måske er det også et opgør mod tiende.

Vejby Kirkes senere historie

I Vejby Kirke kan man læse en lang liste over præsterne siden reformationen. Denne kirkelige omvæltning foregik forholdsvis fredeligt her. Således er ca. 1494 – 1541 Hr. Arfast Petersen (tilforn Munk) præst i Vejby Sogn. Selv om han har været munk i den katolske periode, så er han altså både præst i Vejby før og efter reformationen.

Fra 1584 har Vejby og Tibirke menigheder haft fælles præst. I samme periode, 1588, indvies den nye kirke i Slangerup, der endnu er købstad på det tidspunkt. Men på dette tidspunkt er de fleste af de nuværende kirker i Nordsjælland allerede bygget.

I 1612 bliver Tibirke Præstegård nedlagt, og siden den tid har pastoratets fælles præst boet i Vejby. I en periode er der på grund af sandfygning risiko for at også Tibirke Kirke skal lukke, men den bliver dog reddet.

1658-1660 er der krig med Sverige. Vejby Kirke bliver af de svenske tropper brugt som hestestald.

I slutningen af 1600 tallet opgives landsbyen Torup 1 km nordøst for Asserbo på grund af sandflugt. I 1717 når sandet op til Tibirke Kirkes tag. Den er tæt ved at dele skæbne med den tilsandede kirke ved Skagen. 1724 tager Joh. Ulrich Røhl fat på tilplantning af de tilsandede områder ved Asserbo og Tibirke. I 1725 flytter de ni gårde i landsbyen Tibirke fra en placering nær kirken til den nuværende lokalitet på grund af sandflugt. 1738 indvies Sandflugtmonumentet på Stuebjerg.

Efter år med modgang og sandflugt, så bliver det efterhånden bedre tider på Nordkysten. Ganske vist taber Danmark Slesvig og Sønderjylland, men i 1864 indvies Nordbanen fra København over Hillerød til Helsingør. . Snart kommer jernbanen også mod nord. I 1896 forlænges Gribskovbanen til Gilleleje. I 1897 når en ny linjeføring fra Kagerup til Helsingør. I 1924 indvies jernbanen fra Helsingør til Tisvildeleje. Med jernbanen øgedes tilstrømningen af sommergæster.

15. maj 1871 brændte Vejby Præstegård. Den nuværende præstegård bliver bygget de følgende år. Og der bliver bygget mere i Vejby. I 1882 deltager 400 mennesker i en fest ved åbningen af Vejby Forsamlingshus, der er det første i Frederiksborg Amt.

I 1947 opførte Københavns Politiforening en lille ferieby på efterhånden seks sommerhuse, der især var tænkt som rekreation for politifolk hjemvendt fra tyske koncentrationslejre. Mens man mindes de faldne så skal der ”skabes mulighed for at de, der bevarede livet, kan komme til kræfter under ordnede forhold”. 50 år senere overtog denne skribents familie et af husene, og fik dermed tilknytning til denne dejlige egn. Anders Bodelsen skrev i 1974 muntert om sommertiden her på Nordkysten:

»Sommerhuset – sommeren – er virkeligheden, alt det andet er blot lange grå intervaller af nødvendig hverdag.«

Længe inden der blev bygget sommerhuse på Nordkysten, blev der rejst kirker. De er blevet brugt både til festlige anliggender som bryllupper og dåb, og til mere triste sammenkomster ved begravelser. Der har også været grå intervaller, men salmesangen har lydt både ved modgang og medgang. Det vil den nok gøre

i mange generationer endnu. Højskolesangbogen er også i brug – både i Gretely ved Tibirke Kirke og i den nye konfirmandbygning i Vejby. Denne artikel bygger på oplæg til en studiekreds i efteråret 2009 netop i denne nye bygning. Sogne og menighed er stadig i en levende udvikling 900 år efter at kirken blev opført.

Noter:

Torkil Sørensen er cand.mag. i historie og har sommerhus på Vejby Strandvej.

Vurderinger af årstal fra 'Frederiksborg Amts kirker i Middelalderen', Moesgård 1983.

http://www.nordenskirker.dk/Tidligere/Vejby_kirke_Nordsjaelland/vejby_kirke_nordsjaelland.htm

Beskrivelsen er en forkortet del af beskrivelsen af Vejby Kirke som en af Nordens kirker – samlet af nu afdøde Peter Bondesen.

<http://www.tibirkekirke.dk/hist2.html> - Teksten her er er forkortet af beskrivelse af historien på Tibirke kirkes hjemmeside

Vejby-Tibirke Selskabet - et kulturhistorisk selskab - har som sit formål at bevare kendskabet til Vejby-Tibirke egnens særpræg og indsamle kunst, litteratur og mediekunst, der er skabt af personer med tilknytning til egnen.

Selskabet er selvejende, oprettet i 1966 af en kreds af personer, der gennem deres tilknytning til egnen enten som fastboende eller som landliggere har ønsket at gå aktivt ind for selskabets formål.

Selskabet står iøvrigt åbent for alle interesserede, der indtegner sig som medlemmer.

Bestyrelse 2009

Chr. Friis, formand
Søren Nielsen, næstformand
Hans Kurt Jacobsen, kasserer
Verner Nygaard, sekretær
Torkil Lund
Cira Aalund
Jette Foss
Fritze Hedemann
Annie Prudinsky
Anni Rosenstand

Adresse:

Vejby-Tibirke Selskabet
Postboks 21
3220 Tisvildeleje

Hjemmeside:

www.vejby-tibirke-selskabet.dk

Æresmedlemmer

Gennem årene har

Vejby-Tibirke Selskabet

udnævnt følgende æresmedlemmer:

Hans Nielsen Hansen *udnævnt 1970*

Christian Bek *udnævnt 1978*

Jan Valmin *udnævnt 1979*

Gunnar Lemming-Christensen *udnævnt 1980*

Henrik Kraft *udnævnt 1982*

Anna Jensen *udnævnt 1985*

Sofus Jensen *udnævnt 1985*

Inger Wieth-Knudsen *udnævnt 1987*

N. P. Wieth-Knudsen *udnævnt 1987*

Marie Haagen-Müller *udnævnt 1987*

Liv Tvermoes *udnævnt 1999*

Mogens Christophersen *udnævnt 2004*

